

ושם נעלה ונראה ונשתחווה

הקרבת קורבן פסח הלכה למעשה

הרב יהודה קרויזר

בנה ביתך כבתחילה
ובונן מקדשך על מכוננו
והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו

יוצא לאור ע"י ישיבת "הרעיון היהודי"
רח' שמריה 11, ירושלים, טל' 02-5823540, ת.ד. 61379 י-ם

בהוצאת ישיבת "הרעיון היהודי"
ת.ד. 6918 ירושלים
טל' 02-5823540
להרצאות ובירורים הלכתיים בנושא הר הבית והמקדש
ניתן לפנות לישיבה.

הקדמה

חשיבות מיוחדת יש למצוות הקרבת קורבן פסח לעומת שאר מצוות העשה שבתורה, שהיא אחת משתי מצוות העשה היחודיות שחייבים כרת על ביטולה, כשהמצווה השנייה היא מצוות מילה.

גם במניין המצוות ישנה חשיבות מיוחדת למצווה זו, שמרובים בה מצוות העשה והלאוין.

הרמב"ם מונה שש עשרה מצוות, ארבע מצוות עשה ושתיים עשרה מצוות לא תעשה, ואם נפחית חמש מהן השייכות לפסח שני ולחגיגת ערב פסח, עדיין יישארו אחת עשרה מצוות לקורבן פסח ראשון, מספר שלא מצאנו בשום קורבן אחר.

כל מצוות הקרבת קורבן הפסח במצרים היה ענינה בטחון בה' וקידוש שמו, שהרי השה היה אליל מצרים, ועם ישראל נדרש לקחת אותו מי' בניסן ולשחטו ולאכול, ולא לפחד מתגובת המצרים.

וכך נאמר במכילתא: אמרו לו ישראל למשה רבינו הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו? אמר להם מן הנס שהוא עושה לכם במשיכתו [שלא יפגעו בכם] אתם יודעים מה בשחיטתו.

גם דרך אכילתו של קורבן הפסח בצליה היה כדי לחזק את מידת הביטחון של העם, כפי שפרשו בדעת זקנים מבעלי התוס': לפי שתועבת מצרים תזבח, שמא תאמרו לא נצלהו כל צורכו פן ירגישו בו המצרים, ת"ל "אל תאכלו ממנו נא", ושמא תאמרו נבשלנו ונכסנו בקדרה, ת"ל "ובשל מבושל", ושמא תאמרו לחתוך הראש והכרעים ואל יכירו מה זאת, ת"ל "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

לזכר הביטחון וקידוש השם הזה, ובזכותו, קרע להם ה' את הירדן, וזכותו עמדה להם בימי המן, מדברי הפסיקתא דרב כהנא: לקיחתו של השה עמדה להם בירדן, ואכילתו עמדה להם בימי המן.

אמרו רבותינו: בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל (ר"ה יא:). כשם שגאולת מצרים הייתה בזכות האמונה, הביטחון וקידוש ה', כך גאולתנו תהיה מתוך אמונה, בטחון וקידוש ה'.

יהי רצון והלכות הקרבת קורבן פסח יהיו הלכה למעשה, ובזכות הקרבת קורבן הפסח נזכה ויתקיים בנו "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז,א).

יהודה קרויזר

המצווה

- א. מצוות עשה לשחוט את קורבן הפסח בארבעה עשר לחודש ניסן אחר חצות.^א
- ב. נשים חיבות במצווה זו כאנשים.^ב
- ג. מי שביטל מצווה זו במזיד ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב, והוא לא טמא, ולא בדרך רחוקה, הרי זה חייב כרת, ואם בטלה בשוגג, פטור.^ג

קורבן פסח בטומאה

- א. אם רוב הקהל טמאי מת, או שהכוהנים או כלי השרת טמאים טומאת מת, מקריבים את קורבן הפסח בטומאה.^א
- ב. לצורך הקרבת הקורבן מותר רק לטמאי מת להיכנס לעזרה, לזבים, זבות, נידות, יולדות, טמאי שרץ ונבלה אסור להיכנס לעזרה.^ב
- ג. קורבן פסח שהקריבו אותו בטומאה נאכל בטומאה לטמאי מת ולטמאי מגע משאר הטומאות. טמאים שהטומאה יוצאת מגופם כגון זבים, זבות, נידות, יולדות ומצורעים לא אוכלים מקורבן הפסח.^ג

^א שמות יב, "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", דברים טז, "וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשום שמו שם, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"א.
^ב מכילתא לפרשת בא, "במכסת נפשות" למה נאמר, לפי שנאמר איש, "ויקחו להם איש שה לבית אבות", אין לו אלא איש, אשה טומטום ואנדריוגנוס מנין, ת"ל "במכסת נפשות", ריבה. פסחים צא: מחלוקת האם נשים חיבות בהקרבת קורבן פסח, רבי יוסי ורבי יהודה סוברים שנשים חיבות ורבי שמעון פוטר, פסק הרמב"ם בהלכות קורבן פסח פ"א ה"א כרבי יהודה ורבי יוסי שהלכה כמותם לגבי רבי שמעון.
^ג במדבר ט, "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". הקרבת קורבן פסח היא מצוות עשה ומ"מ יש חיוב כרת על מי שלא קים את המצווה, יש עוד מצוות עשה אחת שעל ביטולה נענשים בכרת והיא מצוות מילה כמבואר במסכת כריתות פ"א מ"א.
מי שביטל את המצווה בשוגג אינו חייב להביא קורבן חטאת של שגגתו, שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת חיבים על שגגתה חטאת, חוץ משלש עבירות מגדף ומבטל מילה וקורבן פסח. הפסח והמילה מפני שהן מצוות עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא תעשה, שנאמר "אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה" ויקרא ד, כז.
^א פסחים עט. רמב"ם קורבן פסח פ"ז ה"א, ביאת המקדש פ"ד ה"ב, טז-יז.
^ב פסחים סז. צה.; רמב"ם ביאת המקדש פ"ד ה"ב.
^ג פסחים עו.; צה.; בכורות לג., רמב"ם קורבן פסח פ"ז ה"ח.

^א פסחים צב. כדעת רב ששת, רמב"ם קורבן פסח פ"ה ה"ג.

דרך רחוקה

- א. מי שהיה ביום י"ד בניסן בדרך רחוקה אין שוחטים עבורו ואינו אוכל מבשר הקורבן.^א
- ב. מי שהיה בנץ החמה של יום י"ד בניסן רחוק חמשה עשר מיל מחומת ירושלים דינו כדין הנמצא בדרך רחוקה.^ב

המנוים בקורבן הפסח

- א. שוחטים את קורבן הפסח לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי.^א
- ב. כל אחד מבני החבורה צריך שיהיה ראוי לאכול מהקורבן לפחות כזית.^ב
- ג. יכולה להיות חבורה שכולה נשים.^ג
- ד. אין עושים חבורה שכולה ילדים הקטנים מבני שתים עשרה לבנים ואחת עשרה לבנות, אבל שוחטים על חבורה שנמנו בה גם ילדים קטנים שיכולים לאכול כזית.^ד
- ה. אין עושים לכתחילה חבורה שכולה חולים, זקנים או אוננים.^ה

^א פסחים צג: במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ה ה"ט, אורך המיל אלפים אמה, לדעת החזו"א 1155 מ' ולדעת ר"ח נאה 960 מ', דרך רחוקה לדעת החזו"א: 17,375 מ' ולדעת ר"ח נאה: 14,400 מ'.
^ב שמות יב, ד "במכסת נפשות" פסוק זה דרשה הגמ' במסכת פסחים סא. ת"ר "במכסת" מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו, פרש"י שם מכסת לשון מנוים כמו את "מכסת הערכך" ויקרא כז כג, במכילתא שם למדו מהפסוק שמדובר בשה חי, רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"א.

^ג פסחים סא, פסחים צא, רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ג.

^ד פסחים צא, רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ד.

^ה סוכה מב: יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח שנאמר "איש לפי אוכלו" שמות יב, ד, רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"ב ה"ד לא שתהיה חבורה כולה קטנים שאינם בני דעת. כתב שם הכסף משנה אפשר דטעמא משום דמי שאין בו דעת אין הקדשו הקדש, ואפשר לומר דהכי קאמר דוקא בשאינם בני דעת, כלומר, דוקא כשלא הגיעו לעונת הנדרים, אבל אם הם בני דעת כלומר שהגיעו לעונת הנדרים שהקדשן הקדש שפיר דמי. בשו"ע י"ד סימן רלג נפסק שעונת הנדרים לקטן היא שתים עשרה שנה ויום אחד, ולקטנה אחת עשרה ויום אחד.

^ה פסחים צא, רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ד, וטעם הדבר משום שאכילתם מועטה ושמה ישאירו מקורבן הפסח ויביאוהו לידי פסול, ובפ"ה מ' לפסחים שם כתב הרמב"ם שגם האונן אכילתו מועטה משום שלא יאכל דבר לגודל אבילותו.

- ו. אין עושים לכתחילה חבורה שכולה גרים.¹
- ז. נמנים על קורבן פסח עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד.²
- ח. אפשר להימנות על קורבן פסח או להתחרט מהמנוי עד שחיטתו של הקורבן.³

ערל וגר בקורבן פסח

- א. ערל, יהודי שלא נימול, אין שוחטים עליו קורבן פסח וכן אסור לו לאכול מבשר הקורבן.⁴
- ב. מילת בניו הקטנים שהוא חייב למולם מעכבת אותו משחיטת קורבן הפסח ומאכילתו.⁵
- ג. גר שנתגיר ביום י"ד בניסן ומל וטבל, אין שוחטים עליו קורבן פסח ואינו אוכל מבשר הקורבן.⁶

מינו של הקורבן וגילו

- א. לקורבן פסח לוקחים כבש או עז, זכר, בן שנה.⁷

¹ פסחים צא: וטעם הדבר שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול, פרש"י שם משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם.

² פסחים פט., רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ד.

³ שמות יב, מח "וכל ערל לא יאכל בו", פסחים סא., צב., רמב"ם קורבן פסח פ"ה ה"ה.

⁴ שמות יב, מח "המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו" ודרשו שם במכילתא מגיד שמילת זכריו מעכבתו מלעשות הפסח.

⁵ פסחים צב., רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ז.

⁶ שמות יב, ה "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"א.

⁷ ויקרא כב, כז "שור או כשב או עז כי יולד, והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה ירצה לקורבן אשה לה". ובשמות כב, כט "כן תעשה לשורך לצאנך, שבעת ימים יהיה עם אמו, ביום השמיני תתנו לו" ודרשו בתורת כהנים לויקרא שם יכול בשמיני עצמו אסור, ת"ל בבכור ביום השמיני תתנו לו, מה התם ביום השמיני אף הכא ביום השמיני.

המהר"ם פירש לפי שהיו צריכים הרבה טלאים לכל ישראל, ושמה לא ימצאו כל כך הרבה טלאים מבני שלושים יום ואילך.

רבנו עובדיה מברטנורא ומלאכת שלמה, למסכת פרה שם, פירשו בטעם הדבר, שאם יהיה הקורבן גדול יבוא לידי נותר, כיוון שאינו נאכל אלא למספר נפשות המנויים עליו ולא לחבורה אחרת.

אם הקריבו לפני היום השמיני הקורבן פסול גם בדיעבד משום ספק נפל כמבואר בשבת קלה:, וכתב המ"מ באסורי מזבח פ"ג ה"ב שאפילו אם ידוע שכלו לו חודשיו ואח"כ נולד שאז אינו נפל, ומותר גם באכילה ביום שנולד בו כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד ה"ה, מ"מ אסור בהקרבה.

- ב. קורבן פסח כשר להקרבה לכתחילה מהיום השמיני ללידתו.²
- ג. הקורבן כשר להקרבה עד שימלאו לו שנה תמימה מיום ליום.³
- ד. במלאת השנה, הקורבן כשר להקרבה עד השעה שבה הוא נולד.⁴

² פרה פרק א משנה ג, תוספתא פרה פ"א, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"א הי"א.
³ זבחים כה.; רמב"ם מעשה הקורבנות פ"א הי"ג, כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה תשיעית הרי הוא כשר עד שעה זו, מכאן ואילך הוא פסול.

בדיקת הקורבן

- א. ארבעה ימים לפני יום ההקרבה בודקים את הקורבן אם אין בו מום. אף שאין צריך להפרישו ארבעה ימים מקודם לשם פסח, בדיקה ממומים צריך ארבעה ימים לפני ההקרבה. לכן אפשר לבדוק כמה טלאים מי' בניסן וביום י"ד בשעת השחיטה יקח אחד מהם.^א
- ב. לפני השחיטה בודקים את הקורבן פעם נוספת.^ב
- ג. אם לא בדקו את הקורבן ממום ארבעה ימים לפני השחיטה ורק לפני השחיטה בדקו אותו, הקורבן כשר להקרבה.^ג
- ד. יש אומרים שאפילו אם לא בדקו את הקורבן כלל לפני השחיטה, הקורבן כשר.^ד

^א פסחים צו. רש"י שם ד"ה דכוותיה, שזמן הביקור מתחיל מעשור. במסכת ערכין יג: נאמר: דתניא בן בג בג אומר מנין לתמיד טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, ת"ל "תשמרו להקריב לי במועד" במדבר כח, ב ולהלן הוא אומר "והיה לכם למשמרת עד ארבע עשר יום לחודש" שמות יב, ו. מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה. עין ברש"י שם ד"ה ארבעה שהביא שני פרושים האם הארבעה ימים כוללים את יום ההקרבה או שהם מחוץ ליום ההקרבה. ועין ברש"י במסכת מנחות ג. ד"ה ה"ג תנא שכתב כפרושו השני בערכין שארבעה ימים הם חוץ מיום ההקרבה. וכל זה רק לענין קורבן התמיד אבל לענין קורבן פסח פשוט שארבעה הימים הם מחוץ ליום ההקרבה שהרי לקחו את קורבן הפסח בעשירי בניסן. וכתב בערוך השולחן סימן קב סעיף ח ששמע מהרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"א ה"ט שפסק כפירושו השני של רש"י שארבעה הימים הם מחוץ ליום ההקרבה, ועין בלחם משנה שם שכתב שברמב"ם אין הכרע בדבר.

וכל זה בקורבן התמיד, אבל בהלכות פסח לא הביא הרמב"ם דין זה של בדיקת הקורבן ממום וכתב על כך המנחת חינוך במצווה ה: ועין בפסחים צו. דפסח דינו כקורבן תמיד וטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, והרמב"ם פ"א מתמידין ומוספין מביא דין זה שצריך התמיד ביקור ארבעה ימים קודם השחיטה עין שם הלכה ט, ובהלכות קורבן פסח לא מצאתי שביא הרמב"ם דין זה, ובש"ס אין חולק וצריך עיון גדול למה השמיטו הרמב"ם.

^ב תמיד פ"ג מ"ד, רמב"ם תמידין ומוספין פ"א ה"ט.

^ג סוכה מב. רבי יוסי אומר, השוחט את התמיד שאינו מבוקר כהלכתו בשבת חייב חטאת וצריך תמיד אחר. ועין בתוס' שם ד"ה שאינו מבוקר, שנראה מדבריו שהביקור של ארבעה ימים לפני השחיטה מעכב גם בדיעבד. ואלו הקורבן אהרון לתורת כהנים דבורא דנדבה פרשה ג פרק ג, וש"ת תורת חסד סימן כג, כתבו שלא אמר רבי יוסי אלא כשלא ביקרו כלל. אבל אם ביקרו לפני השחיטה אינו מעכב. ועין בטורי אבן למגילה כא: כט: שסובר גם כן שאינו מעכב, אך אינו מבואר אם כוונתו על הביקור של ארבעה ימים בלבד או על כל הביקור, וכן כתב במנחת חינוך מצווה ה, וכתב שם שהרמב"ם לא הביא דין זה ביקרו את הקורבן ארבעה ימים לפני הקרבתו שיהיה פסול. וכן כתב בערוך השולחן סימן קב סעיף ו שהביקור למצווה ולא לעיכוב.

^ד ש"ת תורת חסד סימן כג שהביקור למצווה ולא לעיכוב, וע"ש שכן שמע גם מלשון הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פ"א ה"ט שרק לכתחילה צריך ביקור, ובשגגות פ"ב השמיט את דברי רבי יוסי בשוחט שאינו מבוקר בשבת, וכן כתב בערוך השולחן סימן קב יסעיף ו שהביקור למצווה ולא לעיכוב. וכן כתב המנחת חינוך במצווה ה: ונראה דאם הוא רק לכתחילה, אפילו נשחט בלא ביקור כלל, וגם אחר השחיטה לא ראה כלל בודאי יצא והקורבן כשר. דמהיכי יתיי נחזיק בהמה לבעלת מום, רק גזירת הכתוב בתמיד ובפסח לכתחילה, ובדיעבד כשר אף אם לא נתבקר כלל לא קודם שחיטה ולא אח"כ ולא מחזיקין איסורא, כן נראה לענ"ד.

מומים הפוסלים את הקורבן

מומי הקרנים

- א. אם ניטלו הקרניים יחד עם העצם התחוב בתוכם ולא נשאר מהם כלום.^א
- ב. אם נחתכו הקרניים עד שלא נשאר בהם אלא רושם מועט ואינן בולטות כמו שהיו, אע"פ שנשאר מהעצם התחוב בקרנים מעט סמוך לבשר.^ב

מומי האוזן

- א. החלק הקשה שבתנוך האוזן, סחוס, שנפגם ונוצר חסרון המורגש בהעברת הציפורן. פגימה בבשר הרך המקיף את האוזן אינה מום.^א
- ב. נסדק הסחוס כלשהוא, אפילו אם לא נחסר מהאוזן.^ב
- ג. ניקב הסחוס וגודל הנקב כגרגיר של כרשינה.^ג
- ד. אוזן שנתייבשה עד כדי שתנקב ולא יצא דם.^ד
- ה. אוזן כפולה, שיש לה שני תנוכים עם החלק הקשה של התנוך.

^א בכורות מד., פירש שם רש"י ד"ה בדעקור, קרנים ושורשי הזכרות ונראית גומא בראש. רמב"ם הלכות אסורי מזבח פ"ב ה"ד.

^ב בכורות מד.: רמב"ם הלכות אסורי מזבח פ"ב ה"ח, מום זה אינו מום גמור, וכתב הרמב"ם שם שאם הקרבו יראה לי שהורצה.

בגמ' שם אמרינן: יש דברים שהן כמומין ואינן כמומין כלל ושוחטין עליהן במקדש דהוי כתם גמור, והינו עז שאין לו קרנים ורחל שיש לה קרנים. וכן פסק הרמב"ם באסורי מזבח פ"ב ה"ד שנקבה שיש לה קרנים כשרה.

^א בכורות לז.-לז.; רש"י ותוס' שם ד"ה הסחוס, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"א, ערוה"ש סימן מו סעיף א.

^ב בכורות לז.-לז.; רש"י ד"ה פגימה, רמב"ם שם, ערוה"ש שם סעיף ב.

^ג בכורות לז.-לז.; רמב"ם שם הלכה ג, ערוך השולחן שם. כרשינה הוא צמח מספוא ממשפחת הקטניות.

^ד בכורות שם, רמב"ם שם, ערוך השולחן שם, וכתב בערוך השולחן שלא נתבאר שיעור היבשות ונראה שצריך בשיעור של כרשינה כשעור ניקב. ומלשון הרמב"ם משמע שבכל שהוא הרי זה מום.

^ה בכורות מ.; רש"י בד"ה בזמן שהוא עצם אחד, פירש שאין לה אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה הרי זה מום. ואם אינה עצם אחד, שהתנוכים מובדלים למעלה אינו מום, ולא איתפרש לי, עכ"ל. והרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ז ה"ג פירש הפוך ונראה שהוא גורס בברייתא שבגמרא שם הפוך מהנוסח שלפנינו, בית יוסף י"ד סימן שט.

אם יש תנוך אחד שנכפל לשנים אין זה מום.^א

מומי העפעף

- א. נקב כלשהו בעפעף.^א
- ב. סדק כלשהו בעפעף.^ב
- ג. חסרון כלשהו בעפעף.^ג

מומי העין

- א. שתי עינים, או עין אחת שנעקרו ממקומם.^א
- ב. מי שאינו רואה בשתי עיניו, או באחת מהן, בגלל שנמצאים בהם מים.^ב
- ג. מי שאינו רואה בשתי עיניו, או באחת מהן, ראייה ברורה בגלל טיפות לבנות הנמצאות בעין.^ג
- ד. מי שבעינו בליטה עגולה כגרגיר ענב, אף על פי שהוא רואה.^ד
- ה. מי שיצא בשר יתר בעינו וכיסה מעט מן השחור של העין.^ה

^א בכורות לח; בגמרא שם לח: מאי הריס אמר רב פפא תורא ברא דעינא. פירש רש"י שם שורה חיצונה של עין, הינו בת עין המכסה את העין. הרמב"ם פירש בפרוש המשנה וריס העין שם העפעף, האחד משני עפעפי העין. בערוך השולחן סימן מו סעיף ו כתב שנראה שמום זה הוא רק בריס העליון של העין ולא של התחתון. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ד.

^ב בכורות לח; רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ד.

^ג בכורות מד, ופרש"י שם ד"ה עיוור: משמע שניטלו עיניו וליתנהו כלל, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ד.

^ד בכורות מד, לח; רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה, אסורי מזבח פ"ב ה"ב-טו. גם מים שאינם קבועים, בכורות מא, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ז.

^ה בכורות לח; רש"י שם ד"ה חורור: חולי הוא שיש כמין טיפין לבנות בעין. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה. גם אם אינו קבוע, בכורות מא, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ז.

^ו בכורות לח-לח: כדעת ר' יוסי, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

^ז בכורות לח. הרי בעיניו דק תבלול, חילזון נחש. כתב הרמב"ם בפרוש המשנה: וחילזון נחש שני שמות נגרים על עין אחד, הוא שיצמח בעין בשר מיותר וימשך עד שחופה קצת משחור העין, ושמו המפורסם אצל הרופאים בלשון ערב טפרא.

רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

- ו. מי שנמשך הלבן שבעינו ונכנס ממנו מעט בשחור, עד שנמצא השחור מעורב בלבן.¹
- ז. נקודה לבנה שצפה בתוך השחור.¹
- ח. נקודה שחורה השוקעת בתוך השחור.⁷
- ט. מבנה גלגל העין או הלבן שבה עגול כשל אדם.⁸
- י. עין אחת גדולה כשל עגל והשנייה קטנה כשל אווז.⁹
- יא. יבלת בלבן שבעין ויש בה שיער, ובשחור שבעין גם ללא שיער.¹⁰
- יב. יבלת בלבן שבעין ואין בה שיער, לכתחילה אין מקריבים ואם הקריבו הורצה הקורבן.¹¹

¹ בכורות לח.; רש"י שם ד"ה לבן הפוסק בסירא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.
² בכורות לח.-לח.; וזהו הדק האמור בתורה. הנקודה הלבנה צריכה להיות צפה על גבי השחור אבל אם לא היתה צפה או שהיתה משוקעת בשחור אינו מום.

נקודה שחורה בתוך הלבן אפילו צפה אינו מום שאין מומים בלבן. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.
³ בכורות לח.-לח: היתה הנקודה שחורה צפה אינו מום הואיל והיא שחורה בשחור. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ה.

⁴ בכורות מ. במשנה, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ב. במסכת בכורות מ. ובמסכת נידה כג. חילקה הגמ' בין השחור ובין הלבן, שהשחור עגול כשל אדם והלבן אינו עגול, ואם כן המום הוא רק בלבן. והקשה הכ"מ שם מדוע הרמב"ם סתם דבריו וכתב גלגל עינה עגול כשל אדם ולא חילק בין השחור ללבן. ותירץ הכ"מ שלרמב"ם לא היתה גירסא זו. והלחם משנה תירץ שחילוק זה בין השחור ללבן אינו לכל האמוראים. ובערוך השולחן פ"ב סעיף ג תירץ שכוונת הרמב"ם לכל מבנה מושב העין, והביא ראיה לדבריו מפירושו של רש"י לנדה כג. ד"ה באוכמא שכתב שם שכל בור של מושב העין קרוי גלגל.

⁵ בכורות מ: במשנה, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ב.

⁶ בכורות מ: במשנה ובגמ' שם, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ב, הרמב"ם כתב אם יש בלובן עינה יבלת שיש בה שיער, והקשו הכ"מ והל"מ שמדברי הרמב"ם משמע שדוקא בלבן הוא מום, ואדרבא בשחור הוי מום טפי אפילו בלי שיער כמפורש בבכורות מ: וכ"כ הרע"ב, ובכסף משנה תירץ שם שצריך לדחוק ולומר שמה שכתב הרמב"ם שבלבן הוא מום לרבנותא נקטיה וכל שכן בשחור. ובערוך השולחן סימן נב סעיף ה תירץ שהרמב"ם כלל את מום היבלת על השחור גם ללא שיער בהלכות ביאת המקדש פ"ז ששם כתב במומי העין מי שאינו רואה בעיניו או באחת מהן ראיה ברורה, ופשיטא כשיש יבלת על השחור אין הראיה ברורה, וכאן כתב ביבלת על הלבן שבה אין הראיה מתקלקלת ולכן אין בזה מום עד שיהיה בה שיער.

⁷ בכורות מ:; רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ח, ואין זה מום גמור וכתב שם הרמב"ם: ואם הקריבן יראה לי שהורצו. לדעת רש"י בבכורות שם יבלת בלובן העין ואין בה שיער אינו מום כלל ושוחטין אותה במקדש. ומדברי התוס' שם ד"ה אלא מתבאר שבלבן אפילו אם יש שיער אינו מום כלל.

מומי האף

- א. נקב בדופן הנחיר.^א
- ב. נקב בעור המפריד בין שני הנחיריים במקום הנראה מבחוץ.^ב
- ג. סדק באף גם ללא חיסרון.^ג
- ד. פגימה באף שיש בה חסרון כלשהו.^ד

מומי הפה

- א. נקב בשפה.^א
- ב. פגימה בשפה שיש בה חיסרון.^ב
- ג. סדק בשפה.^ג
- ד. עצם הלחי התחתונה עודף על העליון אפילו כלשהו.^ד

^א בכורות לט., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ו.

^ב בכורות לט., רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ב, עין ברש"י שם שפירש מבחוץ שניקבו מחיצות החיצונות.

^ג בכורות לט. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ו.

^א בכורות לט., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ז.

^ד בכורות מ., בגמרא שם מ: חילקו בין מומי האדם למומי הבהמה שאם אין העצם בולטת אלא רק השפה בולטת

אין זה מום בבהמה. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ז.

^ה בכורות מ., רש"י שם ד"ה לא תימא, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ב.

- ה. השפה והלחיים העליונות עודפות על התחתונות.^ה
- ו. פה נפוח בטבעו ולא בגלל האוויר שנמצא בו^ו
- ז. אם ניטל רוב החלק המדבר של הלשון.^ז
- ח. החניכים שהשיניים הקדמיות קבועות בהן שנפגמו וחסר מהם קצת, או שנחתכו, או שנקבו, או שעלה בהם נמק עד שלא נשאר בהם אלא רושם מועט.^ח
- ט. שיניים קדמיות שנפגמו וחסר מהם קצת, או שנחתכו, או שנקבו, או שעלה בהם נמק עד שלא נשאר בהם אלא רושם מועט.^ט
- י. שני חוטים הבולטים בגופו של החיך הנראים לעין בשעה שפותח בעל החיים את פיו, שנפגמו וחסר מהם קצת, או שנחתכו, או שנקבו, או שעלה בהם נמק עד שלא נשאר בהם אלא רושם מועט.^י
- יא. החניכים הפנימיות, או השיניים הפנימיות, או הפיקות הפנימיות של הגרגרת שנעקרו לגמרי.^{יא}
- יב. החניכים הפנימיות, או השיניים הפנימיות, או הפיקות הפנימיות של הגרגרת שנפגמו וחסר מהם קצת או שעלה בהם נמק עד שלא נשאר בהם אלא רושם מועט.^{יב}

^ה בכורות מ: פיו בלום, רש"י פירש שם שני פרושים א: פיו קצר ב: פיו נפוח. וכתב הב"י ביו"ד סימן שט שהרמב"ם בהלכות ביאת המקדש פ"ז ה"ז פסק כפירוש השני.

^ו בכורות מ. ופירש רש"י ד"ה רוב המדבר - הינו אותו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ז.

^ז בכורות לט. במשנה פירוש רש"י, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ג.

^ח שם, וכפירוש רבנו גרשום וברטנורא.

^י בכורות לט. במשנה וכפירוש הרמב"ם. הגמ' בבכורות לט. דנה מהיכן מתחילות הפנימיות, והגמ' קובעת שמהתימות ולפנים, ותימות עצמה כלפנים. התימות היא שן אחת שנראית כשתים.

^{יב} בכורות לט. רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ח, ואין זה מום גמור וכתב שם הרמב"ם: ואם הקריבן יראה לי שהורצו.

מומי אברי הזרע

- א. גיד שנמעך או שנכתת עד שנימוח.^א
- ב. גיד שניתק לגמרי, או שנכרת ועדיין נשאר מעורה לגוף.^ב
- ג. פגימה בעור החופה את הגיד.^ג
- ד. פגימה בערווה של הנקבה.^ד
- ה. ביצים שנמעכו או נכיתתו, שתיהן או אחת מהן.^ה
- ו. ביצים שנתקן מחיבורם לגמרי, שתיהן או אחת מהן, אפילו אם נשאר בכיסם.^ו
- ז. ביצים שנכרתו שתיהן או אחת מהן ועדיין הם מעורים קצת לגוף ונמצאים בכיסם.^ז
- ח. מי שאין לו אלא ביצה אחת אף על פי שיש לו שני כיסים.^ח

^א ויקרא כב, כד "ומעוך וכתות ונתוק וכרות לא תקריבו לה". פרש"י שם "ומעוך" בביצים ובגיד, "מעוך" ביציו מעוכים ביד, "כתות" כתושים הם יותר ממעוך. בכורות לט: פירש רש"י שם ד"ה כתות - שכתתו באבנים עד שנימוח. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.

^ב בכורות לט: פרש"י ד"ה נתוק - ביד לגמרי, כרות - בסכין ומעורין קצת, דכרות הוי בציר מנתוק. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.

^ג בכורות לט: רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ד.

^ד בכורות לט: כתב הרמב"ם בפירוש המשנה: שנפגם כלי הנקבות הבולט ממנה על שטח הגוף. רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ד.

^ה בכורות לט: רש"י שם ד"ה נתוק, כרות. רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח.

^ו בכורות מ. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח, בהלכות בכורות פרק ג הלכה ה פסק כרבי עקיבא שמושיבו על עכוזו ומועך ואם יש לו ביצה נוספת סופה לצאת, ואם כן גם כאן מדובר שיש לו ביצה אחת לאחר הבדיקה.

ט. מי ששתי ביציו בכיס אחד.^ט

י. טומטום.^י

יא. אנדרוגינוס.^{יא}

מומי הרגלים

א. פיסח.^א

ב. מי שנשמטה יריכו מהעצם שמחוברת בו.^ב

ג. מי שאחת מירכותיו גבוהה מחברתה במקום חיבורה לגוף.^ג

ד. שבר ברגל הניכר בשעת הליכה.^ד

ה. רגלים נפוחות.^ה

ו. בעל חמש או שלש רגליים.^ו

ז. פרסות הרגל עגולות.^ז

ח. פרסות הרגל שאינן סדוקות כפרסות בהמה טהורה.^ח

^ט בכורות מ. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח, ^י בכורות מא. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ח, טומטום - שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, אנדרוגינוס - שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה. ^א רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט. ^ב ויקרא כב, כג, בכורות מ., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט. ^ד בכורות מ., רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט. ^ה בכורות מ.; רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ט. ^ו בכורות מ. במשנה, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ה. ^ז ויקרא כב, כג "קלוט", בכורות מ., אסורי מזבח פ"ב ה"ה. ^ט רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ה.

ט. פרסת הרגל והעצם שבתוכה שעלה בהם נמק עד שלא נשאר בהם אלא רושם מועט.^ט
מומי הזנב

- א. פגם בחוליות הזנב, בין שהשבר נראה מבחוץ ובין שאינו נראה מבחוץ.^א
ב. זנב המפוצל בראשו לשנים על ידי שתי עצמות.^ב
ג. חוליות הזנב הרחוקות זו מזו כשיעור רוחבו של אגודל.^ג

מומים הפוסלים בכל אברי הגוף

- א. גרב - מין שחין, יבש או לח, כלשהו.^א
ב. יבלת שיש בה עצם.^ב
ג. חזזית, יבשה מבפנים ולחה מבחוץ או לחה מבפנים ומבחוץ, כלשהי.^ג
ד. חסרון בעצמות הגליות כגון עצמות הרגליים.^ד

^א בכורות לט:, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ד, ואם נחתך הפרק שהוא מקום החיבור של החוליות אין זה מום. ספרא פרשת אמור פרשה ז הלכה יא.

^ב בכורות לט:, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ד, רש"י פירש שם במשנה שנקלף העור והבשר מעל הזנב בראשו, ונשאר העצם מגולה.

^ג בכורות לט:, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ד.

^א ויקרא כב, כב, בכורות מא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"י, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ז. בגמ' שם נתבאר שישנם שלשה מיני גרב א) לח בפנים ובחוץ והוא מום עובר ב) יבש בפנים ובחוץ והוא מום קבוע ג) יבש בפנים ולח בחוץ והוא מום קבוע. אם היה הגרב לח בפנים ויבש בחוץ במרכבת המשנה פ"ז מהלכות ביאת המקדש ה"י כתב שגם זה נחשב מום עובר ובהר המוריה שם כתב שזה מום קבוע, וכן כתב בערוך השולחן סימן מו.

^ב ויקרא כב, כב, בכורות מ: רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"י.

^ג ויקרא כא, כ, בכורות מא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"י, וכתב שם הרמב"ם שחזזית המצרית היא חזזית קשה וכעורה וזו היא ילפת האמורה בתורה. והיא יבשה בפנים ולחה בחוץ, בכורות שם, וזהו מום קבוע. חזזית שאינה מצרית כלומר שלא היתה במכת שחין במצרים, היא לחה בין בחוץ בין בפנים והיא מום עובר, בכורות שם.

^ד ויקרא כב, כב "או שבור או חרוץ" בכורות מ: במשנה, שם מא, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"א, וכתב שם הרמב"ם שאין הצלעות בכלל העצמות שבגלוי.

מומים כללים

- א. זקן, הרועד כשהוא עומד.^א
- ב. חולה הרועד מפני חוליו וחולשתו.^ב
- ג. מי שריח רע יוצא ממנו.^ג
- ד. יוצא דופן.^ד
- ה. טרפה.^ה
- ו. בהמה שנעשתה בה עברה כגון הרובע והנרבע, הנעבד לעבודה זרה, המוקצה לעבודה זרה ושהמיתה את האדם.^ו
- ז. אם נמצאו אבריה הפנימיים חסרים או יתרים, אף על פי שאינה טרפה, כגון שיש לה כליה אחת, או שחסר לה טחול, או שיש לה שלש כליות, או שני טחולים.^ז
- ח. כלאים, המעורב מכבש ועז.^ח
- ט. מחוסר זמן, לפני היום השמיני ללידתו.^ט
- י. הנולד לאחר שחיתת אמו.^י
- יא. הנידמה - רחל שילדה כמין עז, ועז שילדה כמין כבש.^{יא}
- יב. אתנן זונה ומחיר כלב.^{יב}

^{א-ג} בכורות מא. במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ב-י"ג, הלכות אסורי מזבח פ"ב ה"ו.

^{ד-ז} בכורות מה: במשנה, רמב"ם ביאת המקדש פ"ז ה"ב, אסורי מזבח פ"ד ה"י.

^י בכורות מא. רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"ט, פ"ד ה"א.

^ז בכורות לט, חולין נח, רמב"ם אסורי מזבח פ"ב ה"א.

^{ח-י} בכורות נז, רמב"ם אסורי מזבח פ"ג ה"ד.

^{יב} תמורה כח. רמב"ם אסורי מזבח פ"ג ה"ז.

הפרשת קורבן פסח

- א. המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שנתיים, ירעה עד שיפול בו מום, ימכר, ויביא בדמיו קורבן פסח. אם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים.^א
- ב. הפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח אלא לשם שלמים, ואם היה מגוי עם אביו עליו יביאו לשם פסח.^ב
- ג. מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, יקריב איזה מהם שירצה לשם פסח והשני יקריב שלמים. מצאו לאחר ששחט את פסחו הרי זה יקריב שלמים.^ג
- ד. גוי שהפריש פסחו לפני שהתגייר ואחר כך התגייר, מקריב את פסחו.^ד
- ה. המפריש כסף לקנית קורבן פסח וקנה במחיר זול, יביא במותר הכסף קורבן שלמים.^ה
- ו. הממנה אחרים על פסחו, הכסף שיקבל מהם תמורת חלקם בקורבן הרי הוא חולין בידו.^ו

קורבנות פסח שנתערבו

- א. שתי חבורות שנתערבו פסחיהם לפני השחיטה, חבורה אחת לוקחת כבש אחד מהתערובת והחבורה השניה לוקחת את השני. אחד מבני החבורה הראשונה מצטרף לבני החבורה השניה, ואחד מבני החבורה השניה מצטרף לבני החבורה הראשונה. כל חבורה אומרת לזה שהצטרף אליהם, אם שלנו הוא הפסח הזה שלקחנו הרי ידיך משוכות מהחבורה הקודמת שלך ותמנה על החבורה שלנו. ואם שלך הוא הפסח הזה הרי ידינו משוכות מהפסח שלנו ואנו נמנה על שלך. באופן זה אפשר לעשות בכל מספר של חבורות שנתערבו פסחיהם.^א

^א פסחים צז: תוס' שם ד"ה המפריש, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ד.
^ב פסחים צא: רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ה, במה דברים אמורים כשמת אביו בארבעה עשר אחר חצות היום אבל אם נפטר לפני חצות היום הרי זה נדחה לפסח שני מפני שהוא אונן.
^ג יומא סד., ירושלמי פסחים פ"ט ה"ו, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ו, פסחים צו: ועין בכסף משנה שם שהמשנה למ"ד בעלי חיים נדחים אבל הרמב"ם פסק לפי מ"ד שאין בעלי חיים נדחים.
^ד ירושלמי פסחים פ"ח ה"ב, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ט, כתב שם הכסף משנה דעת רבי יוחנן בירושלמי שם שצריך להביא קורבן אחר הוא לשטתו שבעלי חיים נדחים, אבל לדעת הרמב"ם שאין בעלי חיים נדחים יכול להקריבו לשם קורבן פסח.
^ה פסחים ע: רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"י.
^ו פסחים פט: צ., רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"י.
^א פסחים צח: במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ז, כתב שם הרמב"ם וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם, ובגמ' בפסחים שם צט. אמרו שחמשה חמשה דוקא הוא, אבל של חמשה וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות ישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו וכדעת רבי יהודה שם.

- ב. שנים שנתערבו פסחיהם, הראשון לוקח פסח אחד מהתערובת והשני לוקח לו אחד, הראשון ממנה על פסחו אחד מהשוק והשני ממנה על פסחו אחד מהשוק כדי שיהיו שתי חבורות. אחר כך מצטרף אחד מהחבורה הראשונה לחבורה השנייה, ואחד מהחבורה השנייה מצטרף לראשון, ומתנה כל אחד עם מי שהצטרף אליו מהחבורה השנייה ואומר לו: אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמניתה על שלי, ואם שלך הוא ידי משוכה מפסח שלי ונמיתי על שלך.²
- ג. מי שנתערבו עורות פסחיהם ונמצאה יבלת בעור אחד מהם, כולם יצאו לבית השריפה. אם נתערבו לפני זריקת דמם חייבים בפסח שני, אם נתערבו אחרי זריקת הדם פטורים מלעשות פסח שני.³

שליחות בקורבן פסח

- א. האומר לשלוחו שישחט עבורו את קורבן פסח ושכח השליח אם אמרו לו לשחוט גדי או טלה, הרי השליח שוחט גדי וטלה ואומר אם אמרו לי לשחוט גדי, הגדי של המשלח והטלה שלי, ואם אמרו לי לשחוט טלה, הטלה של המשלח והגדי שלי.
אם המשלח שכח מה הוא ביקש שישחטו עבורו, הגדי והטלה יצאו לבית השריפה.⁴
- ב. בני חבורה שאמרו לאחד צא ושחוט לנו את הפסח, ואמר להם גם אתם תשחטו עבורי, ושחטו הם ושחט הוא, כולם אוכלים מהקורבן שנשחט ראשון, והאחרון יצא לבית השריפה.⁵
- ג. חבורה שאבד להם קורבן הפסח ואמרו לאחד מבני החבורה שיחפש אותו, וכשימצא שישחט אותו עבורם. הלך ומצא את הפסח שאבד ושחטו, והם לקחו פסח אחר ושחטוהו, אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלים עמו והשני יישרף, ואם שלהם נשחט ראשון הם אוכלים משלהם והוא אוכל משלו.
אם אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד, הוא אוכל משלו והם אינם אוכלים איתו, ושלהם יצא לבית השריפה.⁶
- ד. החבורה ששלחו שליח כדי למצוא את קורבן הפסח שאבד ולהביאו אליהם כדי שישחטו אותו, ואמר להם השליח אם אחרתי שחטו אתם עלי. הלך ומצא ושחט, והם לקחו קורבן אחר ושחטו אותו, אם שלהם נשחט ראשון, הם אוכלים משלהם והוא אוכל עמהם והשני נשרף. ואם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלים משלהם, אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הם אוכלים משלהם והוא אינו אוכל עמהם, ושלו יצא לבית השריפה.⁷

² פסחים צח: במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ח.

³ פסחים פח: יבלת היא אחד מהמומים הפוסלים בקורבן, בכורות מא, רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ז ה"י.

⁴ פסחים פח: המשנה עוסקת בשולח את עבדו ולמד הרמב"ם שהוא הדין לאומר לשלוחו, רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ב.

⁵ רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ג, כתב הכסף משנה שם שדין זה נלמד מהמשנה בפסחים צח:.

⁶ פסחים צח: רמב"ם קורבן פסח כ"ג ה"ד.

⁷ פסחים צח: רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ה.

ה. אבד להם פסחם ואבד לו פסחו ואמר להם חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי, ואמרו לו צא וחפש את הפסח שאבד לך ושחוט אותו גם בשבילנו, הלך ומצא ושחט ומצאו גם הם ושחטו, כולם אוכלים מהראשון והשני יישרף, ואם אין ידוע איזה נשחט תחילה או ששחטו שניהם כאחד, שניהם ישרפו. אם הלך הוא לחפש את פסחו והם הלכו לחפש את פסחם ולא אמרו זה לזה כלום, כל אחד אוכל מפסחו אע"פ שהיה בליבם שישחט כל אחד מהם על חברו.⁷

זמן שחיטתו

- א. זמן שחיטת קורבן הפסח מתחיל אחרי חצות היום, אם שחטו לפני חצות היום הקורבן פסול.⁸
- ב. שוחטים את קורבן הפסח אחרי הקרבת קורבן תמיד של בין הערבים, הקטרת הקטורת של בין הערבים והטבת הנרות.²
- ג. אם שחטו את קורבן הפסח אחרי חצות ולפני שחיטת קורבן התמיד, הקורבן כשר, ובלבד שיהיה הכהן מנענע את הכלי עם דם הפסח כדי שלא יקרש הדם עד שיזרק דם התמיד, ואחר כך יזרוק את דם הפסח, ואם נזרק דם הפסח לפני דם התמיד, הקורבן כשר.³
- ד. ערב פסח שחל להיות ביום חול או בשבת, שוחטים את קורבן התמיד של בין הערבים בשעה שבע וחצי ומקריבים אותו בשעה שמונה וחצי. אם חל ערב פסח ביום שישי, שוחטים את קורבן התמיד בשעה שש וחצי ומקריבים אותו בשעה שבע וחצי.⁴

⁷ פסחים צח: רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ו.

⁸ שמות יב, ו"שחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" ופרש"י שם: בין הערבים, משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש עולה לבית מבואו לערוב. ובמכילתא לפרשת בא: רבי אומר הרי הוא אומר "ושם תזבח את הפסח בערב" דברים טז, ו שומע אני כמשמעו, ת"ל "מועד צאתך ממצרים" אימתי יצאו וכו' משש שעות ולמעלה. וכן הוא אומר "ויהי בעצם היום הזה יצאו" שמות יב, מא. רבי נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר "קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים, או לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" ירמיהו ו, ד. אם שחטו לפני חצות פסול, משנה פסחים סא, רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"א ה"ד.

² פסחים נט. תמיד קודם לקטורת וקטורת קודמת לנרות ונרות קודמות לפסח, יאחר דבר שנאמר בו "בערב" וביין הערבים", פסח, לדבר שלא נאמר בו אלא "בין הערבים" בלבד, תמיד. רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ד.

³ פסחים סא. במשנה: שחטו קודם לתמיד כשר, ובלבד שיהא אחד ממרס בדמו עד שיזרק התמיד, ואם נזרק כשר. רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ד.

⁴ פסחים נח. במשנה, רמב"ם תמידין ומוספין פ"א ה"ה. אם חל ערב פסח ביום שישי מקדימים את הקרבת קורבן התמיד מכוון שצריך לצלות את קורבן הפסח לפני כניסת השבת, ואין צלית הפסח דוחה את השבת.

איסור חמץ

- א. בזמן הקרבת קורבן הפסח אסור שיהיה חמץ ברשות השוחט, זורק הדם, המקריב את אבריו, ובני החבורה שאוכלים פסח זה.
אם נמצא ברשות אחד מהם כזית חמץ הרי הוא מתחייב מלקות, והקורבן כשר.^א

סדר ההקרבה

- א. שוחטים את קורבן הפסח בעזרה, וכל העזרה כשרה לשחיטה.^א
ב. קורבן הפסח נשחט בשלוש קבוצות, כל קבוצה מונה לא פחות משלושים איש.^ב

^א שמות כג, י"ח "לא תזבח על חמץ דם זבחי". פסוק זה דרשו במסכת פסחים ה. לא תשחט הפסח ועדין חמץ קים. ושם בדף סג. במשנה: השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. ובגמ' שם: אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא החמץ לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה ועד שיהא עמו בעזרה, רבי יוחנן אמר אע"פ שאין עמו בעזרה, והלכה כרבי יוחנן. רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"א ה"ה.
כתב בערוך השולחן סימן קפב סעיף יז: ודע דמזה שכתב הרמב"ם אחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר, וכן הוא לשון הברייתא שם בפסחים, משמע שלכהן המקבל את הדם והמוליד את הדם לא חיישין לחמץ שלהם אם אין נמנין על הפסח הזה, ולא ידעתי טעם לזה, ונראה משום דבאמת בקרא לא כתיב רק שחיטה, כדכתיב: "לא תזבח על חמץ דם זבחי" ובכי תשא כתיב להדיא: "לא תשחט..." אומנם בירושלמי בפ"ה דפסחים הלכה ד נאמר: אין לי אלא השוחט, הזורק מנין, ת"ל: ולא תשחט על חמץ דם ע"ש, ולא אתרבי אלא זורק שהיא עיקר הכפרה מהדם, וכן הוא במכילתא סוף משפטים: ר"ע אומר אין לי אלא שחיטה זריקה מנין, ת"ל דם זבחי, ע"ש. והקטרה דרשינן מדסמכיה ללא ילין לבוקר זבח וכו', כל שישנו בהלנת אמורין ישנו בלא תזבח על חמץ דם זבחי, אבל קבלה והולכה לא איתרבו, עכ"ל. ועין שם שהסתפק בדברי הירושלמי שם שאולי לדעת הירושלמי קבלה והולכה גם הם בכלל אסור חמץ.

אם נמצא חמץ, הקורבן כשר, תוספתא פ"ד דפסחים וירושלמי פסחים פ"ה ה"ד, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ה.
^א זבחים נו: במשנה: הבכור והמעשר והפסח קודשים קלים, שחיתתן בכל מקום בעזרה. רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"א ה"ג. וכתב הרמב"ם בהלכות מעשה הקורבנות פ"ה ה"ד: ומנין ששוחטים קודשים קלים בכל העזרה אפילו אחורי היכל שהרי נאמר בשלמים "ושחטו פתח אוהל מועד" ויקרא ג, להכשיר כל הרוחות שהרי לא יחד להם רוח. והוא הדין לשאר הקודשים קלים ואם שחטם בהיכל כשרים, אבל אם שחטן בגגו של היכל פסולים, שאין הגגות ראויים לשחיטה כלל אלא בקרקע העזרה.

מקורו של הרמב"ם מהנאמר בזבחים נה: דאמר רבי בר רב יהודה אמר רב לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות כדי להכשיר את העזרה לאכילת קודש קודשים ולשחיטת קודשים קלים. וכן מהנאמר בזבחים סג. ומנחות ח. אמר רבי יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר "ושחטו פתח אוהל מועד" ולא יהא טפל חמור מן העיקר.

^ב פסחים סד. במשנה: הפסח נשחט בשלוש כיתות שנאמר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" שמות יב, וקהל ועדה וישראל. ואין עדה פחותה מעשרה כמבואר בסנהדרין עז: שהרי כתוב אצל הרמגלים "עד מתי לעדה הרעה הזאת" במדבר יד, כז יצאו יהושע וכלב ונשארו רק עשרה ונקראו עדה. וכתב המאירי לפסחים סד. שסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל" הסמוכים במקרא ל"עדה" הם כל אחד ואחד עשרה, שהם ביחד שלושים. ובפסחים סד: מבואר שמפני שאנו מסופקים אם "קהל עדה וישראל" שהם שלושים בני אדם צריכים להיות בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כיתות של עשרה לכל כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כיתות ובכל כת שלושים בני אדם להוציא מהספק דמ"נ עשו גם בבת אחת וגם בזה אחר זה.

כתב בערוך השולחן סימן קפב סעיף ד שכשם שאין פותחין משלש כיתות כך אין מוסיפין על שלש כיתות, שהתורה הקפידה על זה שאמרה "קהל עדת ישראל" לא פחות ולא יותר ואפילו היה עם רב. ואפילו בימי אגריפס המלך שמספר המקריבים היה רב ביותר הקריבו בשלש כיתות, והיה זה אחד מהניסים שנעשו במקדש שהמועט החזיק את המרובה כמבואר במסכת אבות עומדים צפופים ומשחוחים רווחים.

- ג. אם היו רק חמישים, נכנסים בתחילה שלושים ושוחטים, יוצאים עשרה ונכנסים עשרה, וחוזרים ויוצאים עשרה ונכנסים עשרה.³
- ד. אם היו פחות מחמישים לכתחילה אין שוחטים את הפסח, ואם שחטו כשר. וכן אם שחטו כולם בבת אחת הקורבן כשר.⁷
- ה. קבוצה ראשונה נכנסת, וכשהעזרה מלאה נועלים את דלתותיה וכל אחד שוחט את פסחו.⁷
- ו. כל זמן השחיטה וההקרבה הלויים קוראים את ההלל. אם הלויים גמרו לקרא את ההלל ועדין לא סימו כולם להקריב חוזרים הלויים לקרא את ההלל.¹
- ז. על כל קריאה של ההלל תוקעים שלש תקיעות בחצוצרות, תקיעה תרועה ותקיעה.¹

השחיטה

- א. לפני השחיטה משקים את הכבש מים בכוס כדי שיהיה נוח להפשיט את עורו.⁸
- ב. משכיבים את הכבש על גבו כשראשו לדרום ופניו למערב.²
- ג. אוחזים בידים את ידיו ורגליו של הכבש, יד ורגל באחיזה אחת ויד ורגל באחיזה אחת.³

³ פסחים סד; רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"י.

⁷ פסחים סד; קדושין מא: מנין שכל ישראל כולן יוצאים בפסח אחד שנאמר "ושחטו אותו" שמות יב, מכילתא דרשב"י יב, מז: יכול אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד לומר "כל עדת ישראל יעשו אותו", רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"א.

⁸ פסחים סד. במשנה, בגמ' נחלקו אביי ורבא, אביי אמר ננעלו תנו, מעצמן ע"פ נס, ורבא אמר נועלין תנו ואין סומכין על הנס, ופסק הרמב"ם כרבא. רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"א.

¹ תוספתא פסחים פ"ד, פסחים סד, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"א.

¹ במדבר י, י "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" ובספרי זוטא: על עולותיכם אלו עולות חובה ועל זבחיכם זו זבחת הפסח. פסחים סד. במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ב. עין ברש"י לסוכה דף נד: ד"ה ערב פסח שכתב שבתחילת קריאת ההלל היו תוקעים, ועין בתוס' שם נד. ד"ה שייר שכתב שבראשי הפרקים היו תוקעים ולכל הלל תקעו תשע תקיעות.

⁸ תמיד ל; בפירוש המשניות למסכת ביצה פ"ה מ"ו פירש הרמב"ם שהשקאה לפני השחיטה מקילה את ההפשטה ואם היתה שם סירכה קלה נפסקת, וכתב בערוך השלחן סימן קב סעיף ט ששני הפירושים אמת. הש"ך ל"ד ס"ק לב כתב בשם הכל בו שבהמה שלא הושקתה במים קודם לשחיטה כולה מלאה סירכות דקות וקשות. וכתב שם בערוך השולחן ונראה דגם כל הקודשים משקים אותם לפני שחיטתן ולא בכוס של זהב, דזהו רק בתמיד מפני הכבוד, שהוא קורבן של כלל ישראל.

² משנה תמיד ל; יומא לו: במשנה, ובגמ' שם לו. אמרו שלא העמידוהו כשזנבו למזרח וראשו למערב שמא ירביץ גללים לצד המזבח. ופניו למערב לפי שנאמר "ושחט אותו לפני ה'" ויקרא א, יא ושכינה במערב, המפרש בתמיד ל; רמב"ם תמידין ומוספין פ"א ה"י.

³ משנה תמיד ל; ובגמ' שם לא: רב הונא ורב חסדא נחלקו מהו טעם שלא היו כופתים, כלומר שלא קשרו את ארבעת רגליו ביחד, או את שתי רגליו הקדמיות בפני עצמן ושתי רגליו האחוריות בפני עצמן. אחד אמר משום בזיון קודשים, ואחד אמר משום שמהלך בחוקי העמים. הרמב"ם פסק בתמידין ומוספין פ"א ה"י כטעם חוקי הגויים. צורת האחיזה ביד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם, תמיד לא; ופירשו הרא"ש, הר"אבד, המפרש לתמיד ל: והסמ"ג עשין קצ"ב שקשרו יד ורגל יחד, ולא קשרו שתי ידים ושתי רגלים לחוד. לדעת הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"א ה"י לא קשרו כלל, אלא אחזו בידים את הרגל והיד.

- ד. השוחט עומד כשאחוריו למזרח ופניו למערב.⁷
- ה. לכתחילה שוחטים עם סכין מכלי השרת, בדיעבד כשר לשחוט גם עם סכין שאינו מכלי שרת.⁷
- ו. השוחט אוחז בידו את הקנה והושט ומוציאם עם הורידים לתוך אויר המיזרק שהוא הכלי לקבלת הדם, ושוחט את הקנה והושט כדי שיתקבל הדם כולו במיזרק.¹
- ז. אחרי השחיטה מגביה השוחט את הסכין כדי שלא ירד דם מהסכין למיזרק. את הדם שעל הסכין מקנחים בשפת המיזרק מבחוץ.¹

קבלת הדם

- א. הכהן המקבל את הדם אוחז בידו הימנית את המיזרק ומקבל בו את כל דם הנפש.⁸
- ב. אם הכהן קיבל דם רק בכמות שיש בה כדי להזות, כשר.²

הולכת הדם

- א. הכהן המקבל את דם השחיטה במיזרק מוסר את המיזרק לכהן העומד בסמוך לו, והוא מוסרו לחברו, וחברו לחברו, עד שהדם מגיע לכהן הקרוב למזבח.⁸
- ב. כל כהן המקבל את הדם חייב ללכת קצת עם המיזרק שבידו לפני שיעבירו לחברו.²

⁷ תמיד פ"ד מ"א, ותמה הלחם משנה על הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"א ה"י מדוע השמיט הרמב"ם דין זה. במסכת סוטה יד: נאמר: מידי דהוה אדם, דם אע"ג דקדישתיה סכין בצואר בהמה. מכאן שהסכין הוא כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: סכין מקדשת ככלי שרת. ואלו בחולין ג. הכשירו לשחוט קודשים בקרומיות של קנה, והרי אין עושים כלי שרת מעץ, וכן פסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"א ה"ח. מכאן שלכתחילה צריך כלי שרת ובדיעבד לא צריך. רמב"ם הלכות מעשה הקורבנות פ"ד ה"ז.

¹⁻¹ זבחים כה, רש"י שם ד"ה צריך, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ד ה"ח.

⁸ הכהן מקבל בידו הימנית, זבחים טו; רמב"ם ביאת המקדש פ"ה ה"ח. דם הנפש - זבחים כה. ת"ר לקח הכהן המשיח מדם הפר, מדם הנפש ולא מדם העור ולא מדם התמצית, כריתות כ; רמב"ם מאכלות אסורות פ"ו ה"ג. מקבל את כל הדם - זבחים כה. אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר שנאמר "ואת כל דם הפר ישפוך" (ויקרא ד)... תנהו ענין לקבלה. רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ד ה"ח.

² זבחים צג; מנחות ז; לדעת התוספות במנחות שם ד"ה ואם, ורש"י שם צריך שיקבל דם בכל קורבן וקורבן מה שצריך לכל הזיותיו. לדעת המשנה למלך אם קיבל בו אפילו כדי הזיה אחת בלבד קידש הדם למרות שצריך להזות על המזבח כמה וכמה הזיות בכל קורבן וקורבן כדינו כמבואר ברמב"ם בהלכות מעשה הקורבנות פ"ה, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ד ה"ח.

⁸ פסחים סד, וטעם הדבר "ברוב עם הדרת מלך" שם סד; ופרש"י שיהיו כולן עסוקין בעבודה. רמב"ם הלכות קורבן הפסח פ"א ה"ד.

² פסחים סד: דלמא הוא נייד פורתא, הקשה הלחם משנה על הרמב"ם בהלכות קורבן פסח פ"א ה"ד מדוע הרמב"ם לא הזכיר דין זה בהלכות קורבן הפסח שהרי הרמב"ם פסק בהלכות פסולי המוקדשין פרק א הכ"ג שהולכה שלא

- ג. הכהנים המוליכים את הדם עומדים שורות שורות ובידיהם מיזרקי כסף ומיזרקי זהב, שורה שכולה כסף ושורה שכולה זהב.^א
- ד. כל אחד מהכהנים מעביר קודם את המיזרק המלא ואחר כך מקבל בחזרה את המיזרק הריק.^ב

שפיכת הדם

- א. המיזרק עם הדם מגיע לכהן העומד קרוב למזבח והוא מקרב אותו לקיר המזבח למטה מחוט הסקרא, ושופך את דמו.^א
- ב. את הדם שופכים בשפיכה אחת במקום שיש תחתיו יסוד.^ב
- ג. אם לא שפך את הדם לא יצא.^ג
- ד. אין חובה לשפוך את שירי הדם ליסוד המזבח.^ד

הפשטת עור הקורבן וניתוחו

ברגל אינה הולכה. ותירך הלחם משנה שהרמב"ם בהלכות קורבן פסח סמך על מה שפסק בהלכות פסולי המוקדשין ובודאי גם בקורבן פסח חייב כל אחד מהכהנים ללכת מעט ברגליו.

^א פסחים סד, טעם הדבר משום נוי מצווה, שם סד, רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"א ה"ג.

^ב פסחים סד, טעם הדבר משום שאין מעבירים על המצוות, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ד.

^ג זבחים לו. כדעת רבי ישמעאל שסבר שדם הפסח ניתן בשפיכה, בקרוב, ובנחת ולא בזריקה מרחוק, ואע"ג שבמשנה בפסחים סד. תנן כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד, מכל מקום פסק הרמב"ם בהלכות קורבן פסח פ"א ה"ו שדם הפסח טעון שפיכה ודלא כרבי יוסי הגלילי בפסחים סד: הסובר שדם הפסח ניתן בזריקה. וכתב שם הכסף משנה שהרמב"ם פסק כרבי ישמעאל שהדם ניתן בשפיכה בגלל שבסוף פסחים דף קכא. נאמר שגם רבי ישמעאל וגם רבי עקיבא סוברים שדם הפסח בשפיכה וגם בספרי פרשת קורח נאמר שרבי יאשיהו ורבי יצחק סוברים שפסח ומעשר בשפיכה.

עין ברש"י פסחים סד: ד"ה מאן תנא פסח בזריקה שלמ"ד פסח בשפיכה צריך לקרב את הכלי לכותל המזבח. למטה מחוט הסיקרא - רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ה ה"ז שרק בקורבן חטאת נותנים את הדם למעלה מחוט הסיקרא.

^א רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ה ה"ז: הבכור המעשר והפסח דם כל אחד מהם טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד, באיזו רוח שירצה משלוש זויות המזבח, שהרי קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד. מקורו של הרמב"ם מהנאמר בזבחים נו: במשנה, עין במסכת מידות פ"ג מ"א על מבנה המזבח.

^ב רמב"ם פסולי המוקדשין פ"ב ה"א, משמע שאם לא נתן אפילו מתנה אחת לא יצא.

^ג זו שיטת הראב"ד בפירושו לתמיד פ"ד בד"ה שירי, וכן נראה שזו דעת הרמב"ם בהלכות מעשה הקורבנות פ"ה שבכל הקורבנות כתב את דין מתן השירים ובבכור, מעשר ופסח לא כתב ובהלכות קורבן פסח פ"א ה"ו כתב: דם הפסח טעון שפיכה כנגד היסוד ואחר ששופכים את דמו מפשיטים אותו, הרי שמיד אחרי השפיכה לקיר המזבח מפשיטים אותו ואין בו שפיכת שירים ליסוד. י"א שיש דין של שפיכת שירים ליסוד, שיטה זו היא שיטת התוס' בזבחים נא:

- א. אחרי שפיכת הדם הבעלים תולים את הקורבן ומפשיטים את כל עורו.^א
- ב. העור שייך לבעלים.^ב
- ג. קורעים את בטנו, מנקבים את המעים ולוחצים עליהם עם סכין כדי שתצא מהם הצואה והליחה הדבוקה בהם.^ג

הקרבת האמורים

- א. מוציאים את האמורים שהם החלקים הקרבים על גבי המזבח ונותנים אותם בכלי. לא שמים בכלי אחד אמורים משני קורבנות.
- אם הקורבן הוא עז, מקריבים את החלב אשר על הקרב ובכללו חלב שעל גבי הקיבה, ושתי הכליות וחלב שעליהן עם החלב אשר על הכסלים ויותרת הכבד, ונוטל מהכבד מעט עם היותרת.
- אם הקורבן הוא כבש מוסיף על אלו את האליה תמימה עם חוליות מן השדרה עד מקום הכליות.^א
- ב. מוליכים את האמורים לכבש המזבח ושם מולחים אותם.^ב
- ג. מולחים את האמורים יפה יפה כמו שמולחים בשר לצלי שמולחים את הבשר בכל צדדיו, אם מלח בכל שהוא אפילו בגרגיר מלח אחד, כשר.^ג
- ד. הקריב בלא מליחה כלל, לוקה, והקורבן כשר.^ד
- ה. מעלים את האמורים לראש הכבש ומשם זורק אותם הכהן על האש שבמזבח.^ה

^א פסחים סד. כיצד תולין ומפשיטין, אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין. כל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט מקלות דקים וחלקים היו שם, מניח על כתפו ועל כתף חברו ותולה ומפשיט. הפשטת העור כשרה בזר, רש"י פסחים סה: ד"ה והקטירן. רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"א ה"ו, י"ד.

^ב זבחים קג. במשנה, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ה ה"ט.

^ג פסחים סד. במשנה, סה: במשנה, סח. מאי מיחוי קרבי, רמב"ם קורבן פסח פ"א הלכות ו, יד.

^א פסחים סד: רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ו, מעשה הקורבנות פ"א ה"ח, כתב בערוך השולחן סימן קפג סעיף יח שאם עירבו את האמורים של כמה קורבנות ביחד לא נפסלו ויכול להקטירן.

^ב ויקרא ב, יג, מנחות כא, רמב"ם תמידין ומוספין פ"ו ה"ג, רמב"ם אסורי מזבח פ"ה ה"א.

^ד רמב"ם הלכות אסורי מזבח פ"ה ה"א-י"ב, כסף משנה שם.

^ה יומא כו, תמיד לב: זבחים סב: זבחים קד, רמב"ם בית הבחירה פ"ב ה"ג, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ו ה"ד, מ"מ שם, ועין באבן האזל מעשה"ק שם שפירש ששתי זריקות היו, זריקה של העלאת האברים על ראש המזבח מהכבש, ואויר קרקע מפסיק ביניהם, וזריקה של הקטרה מראש המזבח אל האש.

^י ויקרא א, יב, ספרא לויקרא דבורא דנדבה פרשה ד הלכה יב, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"ו ה"ד.

^י פסחים נט: רמב"ם תמידין ומוספין פ"א ה"ז-ח, קורבן פסח פ"א ה"ח. בהלכות קורבן פסח פ"א ה"ח כתב הרמב"ם שמקטירים את חלבי הפסח עד שיעלה עמוד השחר, ובהלכות מעשה הקורבנות פ"ד ה"ב כתב הרמב"ם שכדי להרחיק מן הפשיעה אמרו חכמים שאין מקטירים האמורים ואברי העולה אלא עד חצות הלילה, וכתב בערוך השולחן סימן קפא סעיף כ שכנראה הרמב"ם בהלכות קורבן פסח סמך על מה שכתב בהלכות מעשה הקורבנות,

- ו. אחרי הזריקה חוזר הכהן ועורך את האברים על האש.¹
- ז. מקטירים את חלבי הקורבן מבעוד יום, ואם חל ערב פסח בשבת מקטירים את החלבים גם בליל ט"ו עד שיעלה עמוד השחר.¹

סיום ההקרבה

- א. כשמסתימת ההקרבה פותחים את דלתות העזרה וכל אחד נוטל את פסחו עם העור שלו, מביאו לביתו בירושלים ומכינו לצלייה.⁸
- ב. כמעשה הכת הראשונה כך מעשה השניה והשלישית, כשסימה הכת השלישית את ההקרבה רוחצים את העזרה.²

ערב פסח שחל להיות בשבת

- א. שחיטת הפסח, זריקת דמו, ניקוי קרביו מהפסולת והקטר חלבו דוחים את השבת.⁸
- ב. הרכבתו של הקורבן על הכתפיים בשבת כדי להביאו לעזרה דרך רה"ר או כרמלית, או הבאתו מחוץ לתחום גם בלי להרכיבו על הכתפיים אסורה בשבת.²

ועוד תרץ שאפשר שבהקטרות של קורבנות פסח שהיו מכל ישראל אי אפשר היה לגמור את ההקטרה עד חצות ולכן לא גזרו עליהם לסיים עד חצות, לכן הרמב"ם לא הזכיר בהלכות קורבן פסח שצריך לסיים את ההקטרה עד חצות. ועין בפירוש רש"י לברכות ב. שעל הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות.⁸ פסחים סד: במשנה, פסחים סה: זבחים נו: במשנה הבכור והמעשר, והפסח קודשים קלים... ונאכלים בכל העיר, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ו.¹

² פסחים סד, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ו.¹

⁸ נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד, מה תמיד דוחה את השבת אף פסח דוחה את השבת, פסחים סה: סו., רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ח.

בפסחים סח. שואלת הגמ' מאי מחוי קרביו, רב הונא אמר שמנקבן בסכין שיצא הרעי, פרש"י שאם יניחו בתוכם יסריחו, חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפוק אגב דוחקא בסכינא, פרש"י ליחה האדוקה במעים שיוצאה מהם בדוחק בסכין, וכתב ערוך השולחן סימן קפג סעיף יז ולא ידעתי למה השמיט זה הרמב"ם, ונראה דהלכה כרב הונא דגדול היה מחייא בי רב כמו שכתבו התוס' והרא"ש בערוכין נז: ד"ה ר"ה. הקטר חלביו, אע"ג שאפשר לעשותן בלילה שהרי האמורין נקטרים כל הלילה מ"מ דוחים את השבת דמצווה דיומא הוא ובגמ' סח: אמר רבי שמעון בא וראה כמה חביבה מצווה בשעתה שהרי אברים ופדרים כשרים כל הלילה ואין ממתינים להם עד שתחשך.

² פסחים סה: דין אסור העברה בכרמלית נלמד מהאמור שם במשנה סד: שבשבת אחרי השחיטה אין מוליכים את קורבן הפסח לירושלים, אלא המקריבים נשארים בהר הבית. ואע"פ שאין אסור דאורייתא בהוצאה זו, שהרי ירושלים דינה כרמלית כמבואר בערוכין קא., פרש המאירי שמכוון שזה מחוץ למקדש לא התירו שבות. רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ח.

- ג. חתיכת יבלתו בכלי אסורה בשבת, חתיכת יבלתו ביד מותרת, ואם היתה היבלת יבשה מותר לחותכה אפילו בכלי.¹
- ד. צלית הקורבן והדחת קרביו אינם דוחים את השבת.¹
- ה. שכח ולא הביא סכין לא יביאנו בשבת בידו, אלא נותנו בין קרני הכבש או בצמרו עד שמביאו לעזרה ומקדישו שם.¹
- ו. השוחט את הפסח ונמצא בעל מום או טריפה הרי זה שוחט אחר בין בחול ובין בשבת.¹
- ז. בסיום ההקרבה בשבת אין כל אחד ואחד מוליך את פסחו לביתו, אלא כת ראשונה יושבת עם פסחיה בהר הבית, הכת השניה יושבת בחיל והשלישית עומדת במקומה בעזרה, ושוהים הכל עד מוצאי שבת, במוצאי שבת הולך כל אחד עם פסחו לביתו.¹

כוונת השחיטה

- א. שחטו שלא למנויו, או לחבורה שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, או ששחטו לערלים או לטמאים, פסול.^א
- ב. שחטו למי שיכול לאכול ולמי שאינו יכול לאכול כזית, למנויו ושלא למנויו, למולים ולערלים, לטהורים ולטמאים, כשר.²
- ג. שחטו למולים וזרק את הדם לשם מולים וערלים, פסול.³
- ד. שחטו למולים על מנת שיתכפרו בזריקתו ערלים, פסול.¹

¹ פסחים סה: ערובין קג. חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור, פסחים סח: רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"א.

² פסחים סה: רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ח.

³ פסחים סו-סו: רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ט.

¹ כתב הכסף משנה שמקור הדין מהמשנה בפסחים סוף פרק אלו דברים, רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"כ. כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות שגגות שאם נמצא בעל מום יהיה חייב חטאת שהיה לו לבדוק ולא בדק אבל נמצא טריפה בטריפה פנימית פטור שהרי אנוס גמור הוא.

² פסחים סד: רמב"ם קורבן פסח פ"א ה"ז.

^א פסחים סא: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ה.

² פסחים סא: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ו.

¹ פסחים סא: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ו הטעם לכך שיש מחשבת ערלים בזריקה.

¹ פסחים עח: לפי נוסחת כ"י ב בדקדוקי סופרים שם, וכן הוא בר"ח. רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ו. והטעם שאין מחשבת אוכלים בזריקה.

¹ פסחים עח: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ז.

² פסחים פח: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ח.

^ט פסחים פח: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"ח, והטעם לכך כיוון שהם שחטו לעצמם אין לך מיחוי גדול מזה.

¹ פסחים פז: רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"א.

- ה. שחטו לאוכליו על מנת לזרוק את דמו שלא לאוכליו, הפסח כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו.⁷
- ו. מי שהוא בריא בשעת שחיטה וחולה שאינו יכול לאכול כזית בשעת זריקה, או חולה שאינו יכול לאכול כזית בשעת שחיטה ובריא בשעת זריקה, אין שוחטים וזורקים עליו עד שיהיה בריא משעת שחיטה עד שעת זריקה.⁸
- ז. אב שוחט עבור בנו ובתו הקטנים גם בלי ידיעתם ואפילו בעל כורחם.⁹
- ח. אב שוחט עבור בנו ובתו הגדולים ועבור אשתו רק מדעתם והסכמתם, אם שתקו ולא מיחו הרי זה מדעתם.¹⁰
- ט. שחט עבור אשתו ובניו הגדולים ולא מיחו בפירוש והלכו ושחטו גם הם לעצמם, יוצאים בקורבן פסח שלהם.¹¹
- י. אשה שהיא בבית בעלה, ושחטו עבורה בעלה ואביה, תאכל משל בעלה. אם היתה נחפזת ללכת לבית אביה ברגל הראשון הסמוך לנשואיה, ושחטו עבורה אביה ובעלה, תאכל משל אביה. אם היתה נחפזת ללכת לבית אביה ברגלים שאינם סמוכים לנשואיה, תאכל מאיזה קורבן שתרצה, ובלבד שתגלה דעתה בזמן השחיטה מקורבן של מי היא רוצה לאכול. אם לא גילתה דעתה בזמן השחיטה אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה.¹²
- יא. יתום קטן ששחטו עליו שני אפוטרופוסים יאכל מאיזה קורבן שירצה, ואם הוא גדול יאכל מהנשחט ראשון.¹³

טמאים בהקרבת קורבן פסח שבא בטהרה

⁷ פסחים פז., פח., רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"א. דינו של הגדול בירושלמי פסחים פ"ח ה"א, בהלכה ב תני רבי חייא, הנמנה על שני פסחים כאחד אוכל מאיזה מהן שנשחט ראשון, ומה שמפורש בבבלי בפסחים פח. שאין נותנין על שני פסחים כאחד ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מהראשון ולא מהשני, אין זה סותר לדברי הירושלמי, כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי שאין ברירה לא יאכל לא מהראשון ולא מהשני, אבל בירושלמי מדובר שבדעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה ולכן יאכל רק מהראשון, בית זבול חלק א סימן כג.

- א. אין שוחטים את קורבן הפסח על מי שהיה טמא בזמן שחיטת הקורבן ואינו יכול לאכול את הפסח בליל ט"ו מפני טומאתו.^א
- ב. הנוגע בנבלה ושרץ וכיוצא בהם ביום ארבעה עשר הרי זה טובל, ושוחטים עליו אחרי שיטבול, ולערב כשיעריב שמשו אוכל את הפסח.^ב
- ג. זב שראה שתי ראיות וספר שבעה ימים, אם חל יום השביעי בי"ד בניסן וטבל, שוחטים עליו, והוא אוכל לערב.^ג
- ד. מחוסר כפורים שחל יום הבאת קורבנו בארבעה עשר, שוחטים ומקריבים את קורבנו בארבע עשר בין לפני שחיטת הפסח ובין לאחר שחיטתו, ואין שוחטים עליו את קורבן הפסח עד שימסור את קורבנו לידי בי"ד שמא יפשע ולא יקריב.^ד
- ה. מצורע שחל שמיני שלו להיות בארבעה עשר וראה קרי בו ביום, הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים ומביא קורבנותיו.^ה
- ו. טמא מת שחל שביעי שלו בארבעה עשר אע"פ שטבל והוזה עליו אין שוחטים עליו את קורבן הפסח, והוא שנטמא בטומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן.^ו
- ז. אם היה טמא בשאר טומאות מהמת שאין הנזיר מגלח עליהן, שוחטים עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו, וכשיעריב שמשו אוכל מקורבן הפסח.^ז
- ח. טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת אין מזין עליו אלא למחרת, ואפילו חל שביעי שלו להיות בשלשה עשר בניסן והוא שבת ידחה ליום ארבעה עשר, ומזין עליו ואין שוחטין עליו.^ח
- ט. מי שהלך במקום שנחרש בו קבר, בית הפרס, ייקח את העפר שהלך עליו וינפחהו, אם לא מצא עצם בגודל שעורה שוחט ואוכל פסחו.

^א שמות יב,ח "ואכלו את הבשר בלילה הזה עלי אש ומצוות על מרורים יאכלוהו". רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"א, סהמ"צ מ"ע נו, סמ"ג עשין רכה, ספר החינוך מצווה ו.

^ב מכילתא לשמות יב,ח מנין שאם אין לו מצה ומרור יוצא חובתו בפסח לחוד, ת"ל "יאכלוהו", רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ב.

^ג במדבר ט י"א, פסחים צב-צג, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"א.

^ד פסחים צ-צ:; רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"א.

^ה פסחים צ. במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ג.

^ו פסחים נט, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ד. ואע"פ שאסור לשחוט שום קורבן אחר תמיד של בן הערבים, בא עשה של הקרבת פסח שיש בה כרת ודוחה עשה של השלמה.

^ז פסחים צב, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ה והטעם לכך שיבא עשה של הקרבת קורבן פסח שיש בו כרת וידחה איסור של דבריהם של כניסת טבול יום לעזרת נשים.

^ח פסחים צ:; רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ב, עיין ברמב"ם בהלכות נזירות פ"ז על אלו טומאות הנזיר מגלח.

^ט רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ב, בהשגת הראב"ד כתב שלא מצא לחילוק זה שורש והוא רק מסברת עצמו, שאילו אכל קודש בטומאה זו שאין הנזיר מגלח עליה אין חיבים עליה כרת ולא קורבן, לכן דין הוא שלא ידחה מפסחו אם הזה עליו וטבל. אבל יש לדון זה מקור מהגמרא בנזיר נג. שאמרו: רובע עצמות (שאינן הנזיר מגלח עליהם) וכו' לתרומה וקודשים אבל לא לנזיר ועושה פסח. ומפרש הרמב"ם כשטבל והוזה ששוחטים וזורקים עליו, מרכבת המשנה, אור שמח וחזון איש.

^י פסחים סה: כרבי עקיבא, צב. כרבא, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ו.

בית הפרס שנידוש ברגל טהור לעושה פסח.^ט

- י. מי שחופר בגל של אבנים שנפלו על אדם כדי למצוא אותו אין שוחטים עליו, שמא ימצא שם המת והרי הוא טמא בשעת השחיטה.
אם שחטו עליו ולא נמצא שם מת הרי זה אוכל לערב.^ז
- יא. מי שעבר ברגליו בדרך ואחרי שעבר מצאו מת שוכב לרוחבה של הדרך, והיה המת הזה בטומאת תהום שאף אחד בעולם לא ידע שיש שם מת, הרי זה טהור לפסח, אבל אם היה רכוב או טעון משא, טמא.^ח

אונן בקורבן פסח

- א. מי שמת לו מת אחרי חצות היום, שוחטים עליו את קורבן הפסח, טובל ואוכל את פסחו. אם מת לו מת לפני חצות היום אין שוחטים עליו וידחה לפסח שני.^א
- ב. מי שמת לו מת בי"ג בניסן וקברו בי"ד בניסן, שוחטים עליו, טובל ואוכל את פסחו לערב.^ב
- ג. אם חל בי"ד יום שמועה או יום ליקוט עצמות, שוחטים עליו, טובל ואוכל את פסחו לערב.^ג

טומאה ופסול בקורבן שהוקרב בטהרה

- א. בשר הפסח שננטמא ונודע לו לפני זריקת הדם, לא יזרוק את הדם, ואם זרק לא הורצה. אם נודע לו שננטמא אחרי זריקת הדם, הורצה.^א
- ב. אם נטמאו רק מקצת האברים, שורף את הטמאים ואוכל את הטהורים.^ב
- ג. נטמאו האמורים והבשר קים, זורק את הדם והבשר נאכל בערב.^ג

^ט פסחים צב: מאי בודקין אמר רב יהודה אמר שמואל מנפח בית הפרס והולך, צב. אמר רבא... אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת. דין בית הפרס רמב"ם הלכות טומאת מת פ"י ה"א, רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"ו ה"ח.

^י פסחים צא, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"י.

^{יא} פסחים פא:; נזיר סג, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"א.

^א פסחים צא: במשנה, צב. קסבר אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת.

^ב זבחים צט:; רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ט.

^ג פסחים צא: - צב, רמב"ם קורבן פסח פ"ו ה"ט.

^א פסחים עח: במשנה, פסחים פ:; רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ב.

^ב תוספתא פסחים פ"ו, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ב, כסף משנה שם.

^ג פסחים עח:; רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ב.

- ד. נטמאו הבעלים אחרי השחיטה, לא זורקים את הדם, ואם זרקו לא הורצה.⁷
- ה. קורבן פסח שיצא מירושלים או שנטמא ביום י"ד בניסן, יישרף מיד.⁸
- ו. נטמאו הבעלים, או מתו, או משכו ידיהם, אפילו נטמאו או מתו לפני זריקת הדם מניחים אותו עד שתועבר צורתו ואחר כך יישרף.
במה דברים אמורים כשנטמאו או מתו כל בני החבורה.⁹
- ז. אם נטמאו או מתו מקצתם זכו הנשארים בחלקם כשעדין לא התחילו לאכול.¹⁰
- ח. אם התחילו לאכול כולם ונטמאו או מתו מקצתם, הטהורים והחיים יאכלו חלקם, וחלק הטמאים והמתים יישרף.¹¹
- ט. נטמא שלם או רובו, שורפים אותו במקדש מעצי המערכה, אם רצה לשרוף בקש ובקנים יכול לשרוף מעצים שלו, נטמא מעוטו וכן הנותר שורפים אותו בחצרותיהם מעצי עצמם.¹²

מצוות אכילת קורבן הפסח

- א. מצוות עשה לאכול מבשר קורבן הפסח בליל חמשה עשר בניסן.¹³

⁷ פסחים פ: רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ב, והטעם שאין הציץ מרצה על טומאת תהום.
⁸ פסחים פב, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ג, ואינו צריך עיבור צורה מפני שהפסול הוא בגוף הבשר.
⁹ פסחים פב-פב: רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ג, זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו ואח"כ ישרף, פסחים עג:
¹⁰ תוספתא פסחים פ"ז, ירושלמי סוף פרק ז, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ג.
¹¹ פסחים פא-פב, רמב"ם קורבן פסח פ"ד ה"ג.
¹² פסחים צח: במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ז, כתב שם הרמב"ם וכן חמש חבורות של חמשה חמשה בני אדם, ובגמ' בפסחים שם צט. אמרו שחמשה חמשה דוקא הוא, אבל של חמשה וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות ישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו וכדעת רבי יהודה שם.
¹³ פסחים צח: במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ג ה"ח.
¹⁴ פסחים צא: מחלוקת האם נשים חיבות בהקרבת קורבן פסח, רבי יוסי ורבי יהודה סוברים שנשים חיבות ורבי שמעון פוטר, ופסק הרמב"ם בהלכות קורבן פסח פ"א ה"א כרבי יהודה ורבי יוסי שהלכה כמותם לגבי רבי שמעון.

- ב. מצה ומרור לא מעכבים את אכילת קורבן הפסח, שאם אין לו מצה ומרור יוצא ידי חובת האכילה בבשר הפסח לבדו.²
- ג. גם נשים חיבות במצוות עשה זו.³
- ד. ילד קטן היודע לאכול כזית צלי מאכילים אותו מקורבן פסח מדין חנוך.⁷

צליית הקורבן

- א. מצווה לאכול את קורבן הפסח כשהוא צלוי.⁸
- ב. צולים את קורבן הפסח בחום האש.²
- ג. אין צולין את קורבן הפסח בשפוד של מתכת מכיון שהוא נצלה מחום השיפוד שבתוכו.³
- ד. אין צולים את קורבן הפסח לא על גבי כלי אבן או כלי מתכת, לא על גבי סיד או חרסית, לא בחמי טבריה ולא בתנור גרוף שאין בו אש, שכל אלה אינם בכלל צלי אש.⁷
- ה. אם הכלי מנוקב והאש שולטת בו, מותר לצלות עליו.⁷
- ו. נגע הבשר בחרסו של התנור קולף את מקומו.¹

וכתב ספר החינוך מצוות עשה ו שמצוות אכילת קורבן פסח נוהגת בזכרים ובנקבות, וכתב שם המנחת חינוך שכל החיבים בהקרבת קורבן הפסח חיבים גם באכילתו.

¹ סוכה מב: יכול לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח שנאמר "איש לפי אוכלו" שמות יב, רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"ב ה"ג-ד.

² "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש", שמות יב, ח "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש, ראשו על כרעיו ועל קרבו", יב, ט פסחים צה, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ד.

³ שמות יב, ח "צלי אש", פסחים צה, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ד.

⁴ מכילתא לשמות יב, ח, פסחים עד, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ט.

⁵ פסחים עד, עה - עה; רמב"ם הלכות קורבן הפסח פ"ח ה"ט-י.

⁶ פסחים עד. במשנה אין צולין את הפסח לא על השיפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו הפסח על האסכלא. ובגמ' שם עה. אמרו: מעשה לסתור, חסורי מחסרא והכי קתני ואם אסכלא מנוקבת מותר. וכתב שם הראב"ד והוא שלא יגע בכלי שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו. עין שם בכ"מ שהביא שני הסברים, בהסבר הראשון כתב שהרמב"ם חולק על הראב"ד ובהסברו השני כתב שאפשר שגם הרמב"ם כוונתו שלא יגע הבשר בכלי ורק נקט את לשון הגמ'.

¹ פסחים עה: במשנה, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"א והטעם מפני שדינו כצלי חרס ולא צלי אש.

ז. אם נטף מרוטבו של הבשר על החרס ונצלה הרוטב מחומו וחזר ונבלע בבשר, יטול בשר מהמקום שנבלע בו הרוטב בעובי אצבע.¹

ח. מותר לצלות על גבי גחלים.²

ט. אין צולים שני קורבנות פסח בבת אחת ואפילו אחד מהם גדי והשני טלה.³

כיצד צולים

א. לוקחים שיפוד של עץ רימון, תוחבים אותו לתוך פיו של הקורבן עד בית נקובתו ותולים אותו בתוך התנור כשהאש למטה. יש אומרים שיש לתלות את הקורבן בתוך התנור כשמקום השחיטה כלפי מטה.⁴

ב. את הכרעים ובני המעיים תולים על השיפוד כשהם מחוץ לקורבן.⁵

ג. צולים את הקורבן שלם ואין צולים אותו חתיכות, ואם צלאו כשהוא חתוך לחתיכות כשר ובתנאי שלא יחסר בו אבר.⁶

ד. לפני הצלייה מוציאים מהקורבן את החלקים האסורים שיש בהם בנותן טעם כגון חלב, וחוטים וקרומים האסורים משום חלב. את גיד הנשה ושומנו לא מוציאים.⁷

ה. צולים את הקורבן עד שיהיה ראוי לאכילה.

¹ פסחים פ"ז מ"ב, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ב, כסף משנה שם.

² פסחים עה, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"י.

³ פסחים עו: והטעם שמה יתחלפו הקורבנות ונמצא שהפסחים נאכלים שלא למנוייהם, בתוספתא לפסחים פ"ה נאמר שאין צולים אפילו גדי וטלה מפני ההרגל, כלומר שלא יתרגלו לצלות גדי וגדי כאחד. רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"ח ה"ד.

⁴ פסחים עד. במשנה, והגמרא שם הסבירה שלוקחים עץ רימון כי בעצים אחרים יוצאים מהם ענפים וכשחותכים אותם בסכין יוצא מים דרך החתך, ואילו עץ רימון הוא חלק ואין בו ענפים ולכן אין מים יוצאים ממנו. רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"י.

⁵ יש אומרים שיש לתלות את הקורבן כשביית שחיטתו למטה והם התוס' בפסחים עד. בד"ה כיצד, תוספות יר"ט ותפארת ישראל בפרושם לפסחים פ"ז מ"א.

⁶ פסחים עד. במשנה ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו. והלכה כר"ע מחבירו. רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"י.

⁷ תוספתא פסחים פ"ה: הפסח צולין אותו שלם ואין צולין אותו חתיכות, רצה מתחו ומטילו אבר אבר על גבי גחלים.

⁸ כתב הרמב"ם בהלכות קורבן פסח פ"י ה"א כשאדם אוכל את הפסח חותך הבשר ואוכל, וחותר העצמות מן הפרק ומפרקן אם ירצה וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת האכילה. וכתב שם הראב"ד בהשגות אמר אברהם בחיי ראשי אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם גיד הנשה ועם שמנו, ועם תרבא דתותי מתנא, ועם קרומות שבראש. ואם אזכה ואוכל פסח ויביא לפני כזה היתי חובטו בקרקע לפניו. וכתב שם הכסף משנה יש לומר שלא יעלה על דעת שרבינו מתיר לצלותו עם חלב האסור מן התורה, אלא גיד הנשה, שאין בגידן בנותן טעם, ושמןו שאין בו איסור אלא שישראל קדושים נהגו בו איסור, ובפסח לא נהגו כדו שלא יבא לחתוך בו אבר. אבל חלב האסור מנקרים אותו, ואפילו החוטים והקרומות האסורים משום חלב מסירים אותם אע"פ שאין אסורים אלא מדרבנן

- ו. אסור לאכול מבשר הפסח כשהוא צלוי רק מעט ועדין לא ראוי לאכילת אדם.^ה
- ז. נצלה כל צרכו עד שנתחרך ואכלו, פטור.^ו
- ח. אסור לצלות את קורבן הפסח ואחר כך לבשלו, או לבשלו ואחר כך לצלותו, או לבשלו בסיר גם ללא מים או משקה אחר.^ז
- ט. מותר לסוך את הבשר בזמן צלייתו בייזן, שמן, דבש, מי פירות ושאר משקים חוץ ממים.^ח

מקום אכילתו

- א. קורבן פסח נאכל בירושלים בגבולות העיר שנתקדשו בבית ראשון.^א
- ב. אסור להוציא את קורבן הפסח מחוץ לבית שהוא נאכל בו, וכן אסור להוציאו מחוץ לחבורה שאוכלת אותו.^ב
- ג. מקום הגפת הדלת ולפנים דינו כלפנים, וממקום זה ולחוץ דינו כלחוץ, עובי הפתח דינו כלחוץ. גגים ועליות אינם בכלל הבית.^ג
- ד. שתי חבורות האוכלות בבית אחד צריכה כל חבורה להקיף עצמה.^ד

^ה שמות יב, ט "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים", פסחים מא. היכי דמי נא, אמר רב כדאמרי פרסאי אברנים, ופרש שם רבינו חננאל אברנים כגון שנצלה מעט. רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ו. כתב ערוך השולחן סימן קצג סעיף י שנראה לענ"ד לדינא שלכתחילה יש לצלותו בשלמות, ובדיעבד יצא כשנצלה כמאכל בן דרוסאי שלשיטת רש"י בשבת כ. הרי הוא שלישי בישול ולרמב"ם בפ"ט מהלכות שבת הוא חצי בישול.
^ו פסחים מא. ת"ר יכול צלאו כל צרכו יהיה חיב ת"ל "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים" נא ובשל מבושל אמרתי לך ולא שצלאו כל צרכו. היכי דמי אמר רב אשי דשויא חרוכא. פרש רש"י חרוכא - שרוף. רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ו.

^ז פסחים מ-מא, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ח.

^ח פסחים מ: במשנה, אבל סכין, פירש רש"י בשעת צליתו. רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ח.

^א זבחים נו:, רמב"ם מעשה הקורבנות פ"י ה"ה. לדעת הרב י.מ. טוקצינסקי בספרו עיר הקודש והמקדש חלק א פרק י גבולות העיר שנתקדשו הם מצד דרום: הר ציון, דרום הר המוריה מהשלוח ולמעלה. בצד צפון: עד החומה הנכחית. במערב: עד החומה הנכחית ובמזרח: חומת הר הבית.

^ב שמות יב, מו "בבית אחד יאכל, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה". ובמסכת פסחים פה: דרשה הגמ' תניא לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, אין לי אלא מבית לבית מחבורה לחבורה מנין, תלמוד לומר חוצה, חוץ לאכילתו. רמב"ם קורבן פסח פ"ט ה"א.

חיבים על הוצאה זו רק אם ניח את קורבן הפסח במקום חבורה אחרת כמוציא מרשות לרשות בשבת, שאינו חיב עד שיעשה עקירה והנחה, פסחים פה:, רמב"ם קורבן פסח פ"ט ה"א.

חיבים על הוצאה זו כשהוציא בשעת אכילה, בליל חמשה עשר, בשיעור כזית. תוספתא פסחים פ"ו, ירושלמי פסחים פ"ז ה"ג, תוספתא מכות פ"ג, רמב"ם קורבן פסח פ"ט ה"א.

בשר שיצא מחוץ למחיצתו נפסל ולוקים על אכילתו אפילו אם לא הניחו בחוץ, פסחים פה:, רמב"ם קורבן פסח פ"ט ה"ב, צ"ל. לדעת המנחת חינוך במצווה ט"ו אין הקורבן נפסל אם לא הניחו אותו בחוץ.

^ג פסחים פה: במשנה, פה-פו. בגמ', רמב"ם קורבן פסח פ"ט ה"א.

^ד פסחים פו. במשנה: שתי חבורות שהיו אוכלים בבית אחד אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין. פרש רש"י שם שרשאים להפוך פניהם אע"פ שנראים כשתי חבורות. ורש"י פרש כך לפי דברי הסובר שקורבן פסח אחד נאכל בשתי חבורות, אבל לפי ההלכה שאין קורבן פסח אחד נאכל בשתי חבורות ופרוש

שיעורו זמן אכילתו

- א. מצווה מהמובחר לאכול מקורבן הפסח אכילת שובע, ואם אכל כזית יצא ידי חובה.^א
- ב. תחילת זמן אכילתו בתחילת הלילה בצאת הכוכבים.^ב
- ג. זמן אכילתו מהתורה כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר ומדרבנן זמן אכילתו עד חצות.^ג

אכילתו למנויו והאסורים באכילתו

- א. קורבן הפסח נאכל רק לאלה שנמנו עליו עד שחיתתו.^א
- ב. ילד קטן יכול לאכול גם אם לא נמנה, משום מצוות חינוך.^ב
- ג. ערל ישראל אסור לאכול מקורבן פסח.^ג
- ד. אסור להאכיל מקורבן פסח מומר לעבודה זרה וגוי.^ד

המשנה הוא ששתי חבורות אוכלות שני פסחים, אם כן חייבים להפוך פניהם. ופסק הרמב"ם בקורבן פסח פ"ט ה"ג שתי חבורות שהיו אוכלים בבית אחד צריכה כל חבורה מהן לעשות לה הקיף... ואלו הופכים את פניהם אילך ואוכלין ואלו הופכים את פניהם אילך ואוכלים. ותמה שם הכסף משנה אם כל חבורה צריכה להקיף את עצמה למה צריכים גם להפוך את פניהם, ותרץ הכסף משנה שאפשר לומר שהקף כל שהוא מספיק ואע"פ שעדין רואים אלו את אלו ולכן צריכים להפוך את פניהם. ותרץ שני שלא צריך ממש מחיצה ואם הופכים את פניהם הרי זה נקרא הקף.

^א מכילתא לפרשת בא, תוספתא פסחים פ"ה, פסחים ע. עין לקמן בסדר אכילתו סעיף ב במקורות, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ג, כתב שם הכסף משנה שכך דינה של סתם אכילה, ובמשנה פסחים צא. ואפילו חבורה של מאה שאינם יכולים לאכול כזית, וכך משמע שם בדף פה: כזיתא דפסחא בביתו והלילא פקע באיגרא.

^ב אם עבר ואכל כזית צלי מבעוד יום עבר על מצוות עשה שנאמר "ואכלו את הבשר בלילה הזה" שמות יב, ח בלילה ולא ביום, ולא הבא מכלל עשה, עשה. פסחים מא--מב, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ה.

^ג כרבי עקיבא ולא כרבי אלעזר בן עזריה ברכות ט. שסתם משנה במגילה כ: כמותו ואע"פ שסתם משנה בזבחים נו: ובפסחים קב: כראב"ע, הלכה כרבי עקיבא מחברו, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ו.

^א זבחים נו: נאמר "לפי אוכלו תכוסו על השה" שמות יב, ד ונאמר "איש שה לבית אבות" יב, ג מה זה חי אף זה חי, ירושלמי פסחים פ"ח ה"ג וקורבן העדה שם, רמב"ם קורבן פסח פ"ב ה"א מלמד שמתמנים עליו כשהוא חי. ^ב תוס' פסחים פח. ד"ה שה.

^ג שמות יב, מח "וכל ערל לא יאכל בו", פסחים צו. רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ט.

ערל שמתו אחיו מחמת מילה ולא נימול בגלל הסכנה נחלקו הפוסקים האם יכול לאכול קורבן פסח. יש האוסרים והם: רש"י בשמות יב, מח ובפסחים כח: תוס' זבחים כב: ופסחים קכ. וספר החינוך מצווה יז. ויש המתירים והם: תוס' בזבחים כב:, חגיגה ד: בשם ר"ת.

^ד כל בן נכר לא יאכל בו" שמות יב, מג מכילתא שם, פסחים כח: רמב"ם קורבן פסח פ"ט ה"ז, וכתב הכסף משנה שם שהאזרה היא לישראל שלא יאכל אותם ולא אהרה לבן נכר עצמו שהרי הוא לא ישמע לאזהרת התורה.

ה. אם יש לו בן שהגיע זמנו למול אסור לו לאכול מקורבן הפסח עד שימול את בנו.^ה

סדר אכילתו

- א. אחרי אכילת מצה, מרור ובשר חגיגת ארבעה עשר אוכלים מקורבן הפסח, לפני אכילת הקורבן מברכים אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על אכילת הפסח.^א
- ב. מצווה מהמובחר לאכול את בשר הפסח כדי לשבוע ממנו, לכן אוכלים קודם משלמי חגיגה ואחר כך מבשר קורבן הפסח.^ב
- ג. כשאוכלים את קורבן הפסח חותכים ממנו את הבשר ואוכלים, אפשר לחתוך בין שתי עצמות במקום הפרקים, אבל אסור לשבור את העצמות.^ג
- ד. הסחוסים שהם העצמות הרכות מותר לאוכלם, כל הנאכל בשור הגדול אחר שיתבשל מותר לאוכלו בגדי הרך אחר צלייתו.^ד
- ה. כשמגיעים באכילה לגיד הנשה מוציאים אותו, ומניחים אותו עם שאר הגידים, העצמות, והקרומים שמוציאים בשעת האכילה.^ה

מדרשת הר-הבית

^ה שמות יב,לט, יבמות עא. רמב"ם קורבן פסח פ"י ה"ט.
^א רמב"ם חמץ ומצה פ"ח ה"ז, יש הסוברים שיש לברך "לאכול את הפסח" נוסח זה מופיע בתוספתא סוף פסחים, רשב"ם פסחים קכא. רש"י זבחים לז. ויש הסוברים שהנוסח הוא "על אכילת פסחים" רש"י פסחים קכא ד"ה ברכת. ^ב מכילתא לפרשת בא, תוספתא פסחים פ"ה, פסחים ע, רמב"ם קורבן פסח פ"ח ה"ג. הטעם לכן שהפסח צריך להאכל על השובע הוא לפי שדינו של קורבן פסח ככל הקורבנות שנאמר בהם "למושחה" במדבר יח, ודרשו בסוטה טו. לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים שדבר צלי בא בקנוח סעודה. טעם זה הובא ברשב"ם פסחים קיט: רש"י פו, או"ז ח"ב הלכות פסחים. ויש הסוברים שאם אוכלו ברעבון מחמת תאוה הרי זו אכילה גסה שאין זו מצווה מהמובחר לפי שאינו אוכלו לשם מצווה אלא לתענוג אכילתו. טעם זה הובא ברש"י לנזיר כג. ובמאירי שם. יש אומרים כדי שישאר טעם הפסח בפיו, והם התוס' פסחים קכ. לדעת שמואל. ויש הסוברים שאינה אלא גזירה שלא יבא לידי שבירת עצם האסורה בקורבן פסח, שמתוך שהוא רעב לאכול הבשר שסביב העצמות יבא לידי שבירתם, תוס' פסחים קכ. ד"ה מפטירין, ע. ד"ה לאו חובה היא, ע"פ הירושלמי.
^ג שמות יב,מו "ועצם לא תשברו בו", פסחים פד. במשנה, רמב"ם הלכות קורבן פסח פ"י ה"א, פ"ט ה"ב.
^ד פסחים פד, רמב"ם קורבן פסח פ"י ה"ח-ט.

^ה בזמן הצליה צולים את קורבן הפסח שלם יחד עם הגיד, ואף שהגיד אסור בהנאה צולחו ביחד עם הבשר משום שאין בגידין בנותן טעם, רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פט"ו ה"ז, ולשומן הגיד שאינו אסור אלא משום מנהג לא חששו כאן, כסף משנה, רמב"ם קורבן פסח פ"י ה"א.

"מדרשת הר-הבית" שע"י ישיבת "הרעיון היהודי" בראשות הרב יהודה קרויזר שליט"א, מקיימת הרצאות בנושא הר הבית והמקדש - עבר, הווה ועתיד בשלוב חזיון אור קולי.

ההרצאות מותאמות לקבוצות גיל שונות החל מבתי ספר יסודיים ועד לתלמידי ישיבות גבוהות.
את ההרצאות מעבירים רבני הישיבה והמדרשה.

כמו כן הישיבה מוציאה חומר למודי הלכתי בנושא הר הבית בזמן הזה שנכתבו ע"י הרב יהודה קרויזר שליט"א - ראש הישיבה.
החוברות שיצאו עד היום הן:

❖ **"הר-הבית והמקדש"**

עלון חודשי לביורר רעיוני והלכתי בנושא הר הבית והמקדש.

❖ **"עליה להר-הבית בזמן הזה"**

החוברת עוסקת בדיני העליה להר-הבית, ובמקומות המותרים לעליה.

❖ **"תפילה בהר-הבית בזמן הזה"**

החוברת מביאה את החשיבות של התפילה בהר-הבית, תוך סקירת המקורות השונים בנושא.

❖ **"שו"ת הר-הבית"**

שאלות ותשובות שהתעוררו בנושא העליה להר הבית.

❖ **"טבילה כהלכתה"**

הלכות טבילה לגברים העולים להר-הבית.

❖ **"בנין בית המקדש"**

הלכות בנין בית המקדש הלכה למעשה בימינו.

❖ **"הקרבת קורבן תמיד"**

הלכות הקרבת קורבן תמיד הלכה למעשה.

המעוניינים בהרצאות או בקבלת חומר הלכתי ורעיוני נוסף מתבקשים לפנות למשרדי הישיבה, טל' 02-5823540 או בדואר ת.ד. 61379 ירושלים.

חוברת זו נתרמה

ע"י

חיים בן אנט (חנה)

למשפחת בן נעים

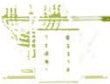
מוקדש ע"י ר' איתמר כהן נ"י

לע"נ

ראובן בן יפה

נפטר כ' שבט תשל"ד

ת.נ.צ.ב.ה

יוצא לאור ע"י ישיבת "הרעיון היהודי"
רח' שמריה 11, ירושלים, טל' 02-5823540, ת.ד. 61379 י-ם
e-mail: jidea@netvision.net.il <http://rav-kahane.org>